

Annual Exam 2024-25

Class:- FYJC (Science)

Time:- 3 hrs

Subject:- Maths

M.M:- 80

Section A

Q1. Select and write the correct alternative. [16]

(i) The centre of the circle $4x^2 + 4y^2 - 24x - 8y - 24 = 0$ is

- (a) (12,4) (b) (-12, -4) (c) (3,1) (d) (-3, -1)

(ii) If the matrix $\begin{bmatrix} 1 & 4 & a \\ b & 2 & c \\ -3 & 8 & 0 \end{bmatrix}$ is symmetric, the values of (a,b,c) =

- (a) (-3,4,8) (b) (8,4,-3) (c) (4,8,-3) (d) (1,2,4)

(iii) The equation of parabola whose vertex is origin and focus is (-7,0) is

- (a) $x^2 = 28y$ (b) $y^2 = -28x$
 (c) $y^2 = 28x$ (d) $x^2 = -28y$

(iv) If ${}^n C_8 = {}^n C_{12}$ then n is

- (a) 20 (b) 8 (c) 4 (d) 12

(v) The equation of line parallel to Y - axis and passing through (2,3) is

- (a) $y = 3$ (b) $y = 2$ (c) $x = 3$ (d) $x = 2$

(vi) $\lim_{x \rightarrow \infty} \frac{7x^2 + 5x - 3}{8x^2 - 2x + 7} = \dots$

- (a) $\frac{3}{7}$ (b) $\frac{7}{3}$ (c) $\frac{8}{7}$ (d) $\frac{7}{8}$

(vii) The number of terms in the expansion of $(x - 2)^n$ is

- (a) n (b) n+1 (c) n-1 (d) infinite

(viii) The derivative of $\tan x$ at $x = \frac{\pi}{4}$ is

- (a) 1 (b) -1 (c) -2 (d) 2

Q2. Answer the following question. [4]

(i) Find the value of $\begin{vmatrix} 2i & 3 \\ 4 & -i \end{vmatrix}$

(1)

(ii) A bag contains four cards marked as 5,6,7,8. Find sample space if two cards are drawn with replacement.

(iii) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 3} \frac{\sqrt{2x+6}}{x}$

(iv) Find the number of 6-digits numbers by using digits 1,2,3,4,5,6 which is divisible by 5 if repetitions is allowed.

Section B

Attempt any Eight of the following question. [16]

Q3. Find the number of diagonals of an n-sided diagonals when $n = 8$

Q4. If $A = \begin{bmatrix} 1 & 0 & 1 \\ 2 & 3 & 0 \\ 0 & 4 & 5 \end{bmatrix}$, $B = \begin{bmatrix} 2 & -2 \\ -1 & 1 \\ 0 & 3 \end{bmatrix}$, find AB .

Q5. Find n if $\frac{n}{6!} = \frac{4}{8!} + \frac{3}{6!}$

Q6. Find the 5th term of the expansion $(x^2 - \frac{4}{x^3})^{11}$

Q7. Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{1 - \cos(mx)}{1 - \cos(nx)}$

Q8. Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{9^x - 5^x}{4^x - 1}$

Q9. Discuss the continuity of the function at $x = 3$

$$f(x) = \frac{x^2 - 9}{x - 3}, x \neq 3$$
$$= 8, x = 3$$

Q10. Examine the consistency of the equations

$$2x - y + 3 = 0, 3x + y - 2 = 0, 11x + 2y - 3 = 0$$

Q11. If $y = e^x \log x$, find $\frac{dy}{dx}$

Q12. Find the equation of line containing the point (3,5) having slope $\frac{1}{2}$.

Q13. For two events A and B of sample space S, if $P(A) = \frac{3}{8}$, $P(B) = \frac{1}{2}$, $P(A \cup B) = \frac{5}{8}$

Find $P(A' \cup B')$.

Q14. Find the equation of circle with centre at (-2,3) touching X-axis.

(2)

Section C

Attempt any Eight of the following question. [24]

Q15. Using properties of determinant show that

$$\begin{vmatrix} a+b & a & b \\ a & a+c & c \\ b & c & b+c \end{vmatrix} = 4abc$$

Q16. If $A = \begin{bmatrix} 3 & 1 \\ -1 & 2 \end{bmatrix}$, prove that $A^2 - 5A + 7I = 0$.

Q17. Find the equation of a circle centre at $(-3, -3)$ passing through point $(-3, -6)$.

Q18. The vertices of $\triangle ABC$ are $A(3,4), B(2,0), C(-1,6)$. Find the equation of the median AD.

Q19. Find focus, directrix and length of latus rectum of parabola $x^2 = -8y$

Q20. If the following function is continuous at $x = 0$

$$f(x) = \frac{\sin 2x}{5x} - a, \quad x > 0$$

$$= 4, \quad x = 0$$

$$= x^2 + b - 3, \quad x < 0. \text{ Find the values of } a \text{ and } b.$$

Q21. What is the chance that a leap year, selected at random, will contain 53 Sundays?

Q22. A bag contains 75 tickets numbered from 1 to 75. One ticket is drawn at random. Find

the probability that, number on the ticket is a perfect square or divisible by 4.

Q23. Find the coefficient of x^{-3} in the expansion $\left(x - \frac{1}{2x}\right)^5$.

Q24. Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \left[\frac{5x+3}{3-2x} \right]^{\frac{2}{x}}$

Q25. There are 12 points in a plane. Find the number of triangles formed by joining these

Points if (a) no three points are collinear. (b) four points are collinear.

Q26. If $y = \frac{\sqrt{x+5}}{\sqrt{x-5}}$, find $\frac{dy}{dx}$.

(3)

Section D

Attempt any Five of the following questions.[20]

Q27. Two cards are drawn from a pack of 52 cards. Find the probability that,

(a) one is face card and other is an ace

(b) both are from same suit.

Q28. If the origin is shifted to the point (1,3) the axes remaining parallel, find the old co-ordinates of the points C(5,4), D(3,3).

Q29. Solve the equations by cramer's rule.

$$x + y + z = 6, x - y + z = 2, x + 2y - z = 2.$$

Q30. Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \left[\frac{3^x + 3^{-x} - 2}{x \tan x} \right]$

Q31. Find the derivative of the function $f(x) = \log(2x + 5)$ by first principle of derivatives.

Q32. Find n and r if ${}^n P_r = 720$ and ${}^n C_r = 120$.

Q33. If $A = \begin{bmatrix} 2 & -1 \\ 3 & -2 \\ 4 & 1 \end{bmatrix}$ and $B = \begin{bmatrix} 0 & 3 & -4 \\ 2 & -1 & 1 \end{bmatrix}$, then show that, $(AB)^T = B^T A^T$.

Q34. Evaluate $\lim_{x \rightarrow 2} \left[\frac{\sqrt{2+x} - \sqrt{6-x}}{\sqrt{x} - \sqrt{2}} \right]$

RIZVI COLLEGE OF ARTS, SCIENCE AND COMMERCE, BANDRA(W)

XI Science

Annual Exam (March-2025)

Sub - Biology

Time : 3 Hrs

Max. Marks : 70

General Instructions

1. All questions are compulsory.
2. Section A contains Q1 of Multiple Choice Questions from I to x carrying 1 mark each and Q2 of Very Short Answer type of questions from i to viii carrying 1 mark each.
3. Section B contains Q3 to Q14 of Short Answer type questions carrying 2 marks each.
4. Section C contains Q15 to Q26 of Short Answer type questions carrying 3 marks each.
5. Section D contains Q27 to Q31 of Long Answer type questions carrying 4 marks each.

SECTION A

Q1. Write the most appropriate option from the options given below. (10)

1. All the plants show photosynthesis except _____.
a) Cascuta b) China rose c) Fern d) Riccia
2. Light travels in form of tiny packets called _____.
a) Electron b) Proton c) Photon d) X-ray
3. Collenchyma tissue provides _____ to the plant.
a) Flexibility and mechanical support b) Photosynthesis and storage
c) Water conduction d) Protection from pathogens
4. Which of the following is a structural polysaccharide found in plant cell walls?
a) Glycogen b) Cellulose c) Starch d) Chitin
5. Urea is a product of breakdown of _____.
a) Fatty acid b) Amino acid c) Glucose d) Fats
6. The joint radio-ulna with the upper arm is _____.
a) Hinge Joint b) Pivot Joint c) Socket Joint d) None of these
7. Number of segments in cockroach leg is
a) 1 b) 5 c) 6 d) 9
8. Which type of epithelial tissue is found in the lining of blood vessels?
a) Cuboidal epithelium b) Columnar epithelium c) Squamous epithelium d) Ciliated epithelium
9. Which of the following is the site of glycolysis in plant cells?
a) Mitochondria b) Chloroplast c) Cytoplasm d) Nucleus
10. In anaerobic respiration of plants, the major end products are:
a) CO₂ and Water b) Lactic acid and ATP c) Ethanol and CO₂ d) Glucose and Oxygen

Q2. Answer the following.

(8)

- i. What is crown in teeth?
- ii. Give one major difference between chlorophyll-a and chlorophyll-b.
- iii. What is the monomeric unit of proteins?
- iv. What is the function of stomata in plants?
- v. Write the names of ear ossicle.
- vi. What is retroperitoneal kidney.
- vii. Name the common species of cockroach found in India.
- viii. How many pairs of legs do cockroaches have?

SECTION B

Attempt any Eight.

(16)

- Q3. Define photosynthesis with the help of chemical reaction.
- Q4. Mention different types of teeth in human.
- Q5. Name 3 parts of small intestine.
- Q6. What are enzymes? Mention their two characteristics.
- Q7. Differentiate between simple and compound tissues in plants?
- Q8. Explain the structure and function of phloem in plants.
- Q9. Distinguish between amonotelism and ureotelism.
- Q10. Write names of cranial bones.
- Q11. Into how many parts is the alimentary canal of cockroach divided? Name them.
- Q12. Name different types of muscular tissues.
- Q13. Into how many parts is the body of cockroach divided? Name the parts.
- Q14. Write the chemical reaction of alcoholic fermentation.

SECTION C

Attempt any Eight.

(24)

- Q15. Write a note on digestive glands of Cockroach.
- Q16. Describe the lock and key hypothesis of enzyme action.
- Q17. Define Non-cyclic photophosphorylation. Sketch and label Non-cyclic photophosphorylation.
- Q18. Draw and explain the structure of Dorsioventral leaf (Dicot leaf).
- Q19. Distinguish between Dicot stem and Monocot Stem.
- Q20. Sketch and label Calvin cycle.
- Q21. What is arthritis? Describe its types.
- Q22. Explain the process of urine formation.
- Q23. Give factors affecting rate of photosynthesis.
- Q24. What is phosphorylation? State the significance of respiration in plants.
- Q25. Draw a well labelled diagram of the male reproductive system of cockroach.
- Q26. Describe the types of epithelial tissues with their functions and locations in the body.

SECTION D

Attempt any Three.

(12)

- Q27. Describe the structure of Chloroplast with the help of neat and well labelled diagram.
- Q28. What are nucleic acids? Enlist the points of differences among DNA and RNA.
- Q29. Describe bones of Forelimb.
- Q30. Explain the Krebs cycle with the help of a diagram.

RIZVI COLLEGE OF ARTS, COMMERCE AND SCIENCE.

FYJC SCIENCE 2024 - 25

TIME: 3 Hrs

SUBJECT: CHEMISTRY

MARKS: 70

General Instructions -

The question paper is divided into 4 sections

1. **Section A: Q.No.1** Contains **TEN** Multiple choice question carrying **one mark** each.
Q.No.2 Contains **EIGHT** very short answer type of questions carrying **one mark** each.
2. **Section B: Q.No.3 to Q.No. 14** Contains **TWELVE** short answer type of questions carrying **two marks** each.
3. **Section C: Q.No.15 to Q.No.26** Contains **TWELVE** short answer type of question carrying **three marks** each.
4. **Section D: Q.No.27 to Q.No.31** Contains **FIVE** long answer type of questions carrying **four marks** each.
5. Use of log table is allowed. Use of calculator is not allowed.
6. Figures to the right indicate full marks
7. For **Each MCQ**, Correct answer must be written along with its alphabets,
e.g. a) _____ b) _____ c) _____ d) _____ etc.

Section A

Q. No. 1 Select and write the correct answer -

10 Marks

- i) NO_2^+ ion is an _____?
a) Nucleophile b) Electrophile c) Free radicals d) None.
- ii) According to Octet rule, which group of periodic table has all elements with stable electronic configuration.
a) Group 1 b) Group 2 c) Group 17 d) Group 18.
- iii) The equilibrium $\text{H}_2\text{O}_{(l)} \rightleftharpoons \text{H}_2\text{O}_{(g)}$.
a) Physical b) Chemical c) Static d) Mechanical.
- iv) As we move down a group the metallic character _____.
a) Decrease b) Increase c) Remain constant d) Initially increases then decreases
- v) What is the correct trend of repulsion between electron pair according to VSEPR?

- Q.No.9)** Distinguish between Aromatic and Aliphatic compound.
- Q.No.10)** Write a note on Friedel-Crafts alkylation of benzene.
- Q.No.11)** Give reason, why size of the cation is smaller than the corresponding neutral atom?
- Q.No.12)** State and explain Pauli's exclusion principle.
- Q.No.13)** What are the uses of dihydrogen.
- Q.No.14)** A solution is prepared by adding 2g of substance A to 18g of water, Calculate the mass percent of the solute.

Section- C

Attempt any Eight.

24 marks

- Q. No.15)** Describe the diagonal relationship between Li and Mg.

Why lithium floats on water while sodium floats and catches fire when put in water?

- Q.No.16)** Derive expression for Ideal gas equation.

- Q.No.17)** State octet rule, explain its limitation (any two).

- Q.No.18)** Explain with example, i) S-S Overlap, ii) S-P Overlap (any one);

Calculate steric number of following examples, BF_3 , NH_3 , ClF_3 (any two)

- Q.No.19)** Calculate value of R in i) litre atmosphere, ii) Joules.

- Q.No.20)** What is the action of following reagent on benzene, i) chlorine (Cl_2) in presence of u.v light, ii) Cl_2 in dark (absence of light), iii) H_2 in presence of Ni catalyst.

- Q.No.21)** State and explain Markovnikov's rule with suitable example.

- Q.No.22)** State and explain Le Chatelier's principle with reference to i) change in temperature, ii) change in concentration.

- Q.No.23)** Give method of preparation of alkene by, i) Dehydrohalogenation of alkyl halide, ii) Dehydration of alcohol.

- Q.No.24)** Why pyridine is aromatic, Justify.

- Q.No.25)** Define: i) Atomic radius, ii) Electronegativity, (any one).

Write periodic trend in electronegativity across the period as we move left to right, (any two)

- Q.No.26)** Explain the formation of methane (CH_4) on the basis of sp^3 hybridization.

Section- D

Attempt any Three

12 marks

- Q.No.27)** Define geometrical isomerism, Explain its type, write name and structure of geometrical isomers of But-2-ene.

Q.No.28) What do you mean by formal charge, Explain it's significance with the help of example (Ozone).

Q.No.29) Derive the relationship between K_p and K_c .

Q.No.30) Define Molality. The density of 3M solution of NaCl is 1.25 gmL^{-1} , Calculate molality of the solution.

Q.No.31) Write the electronic configuration of sodium (Na), Calcium (Ca).

Write a note on combustion of methane.

=====x=====x=====x=====x=====0=====x=====x=====0=====x=====0=====x=====

XI Science

II Terminal Exam Feb/March: 2025

SUB: INFORMATION TECHNOLOGY

MARKS: 80

Q.1) Fill in the blank

[10 M]

- 1) In `<hr>` to specify size of line _____ attribute is used.
- 2) HTTP stands for _____.
- 3) _____ attribute sets the background colour in a web page.
- 4) _____ link on a web page turn red colour after closing linked page.
- 5) _____ keyword is used for declaring variable in java Script.
- 6) In JavaScript number divide by 0 give _____ a special value.
- 7) _____ are the non-executable part of a program.
- 8) _____ is a conditional statement in JavaScript.
- 9) _____ operators are used to check condition of operand.
- 10) In _____ attribute of `<input>` restricts user entering only specified number of characters.

Q.2) State True or False

[10 M]

- 1) The `<sup>` put content little lower than the line on web page.
- 2) Boolean data type take two values yes and no.
- 3) Undeclared variables generate error message in JavaScript.
- 4) Boolean data type return only two values.
- 5) IT Act 2000 is a legal frame work for cyber related crimes.
- 6) JavaScript is a case insensitive language
- 7) Cracker gets unauthorized access and modify data.
- 8) Html is user friendly web based language.
- 9) To protect data in transmission firewall is used.
- 10) `alert()` gives a pop up message box with textbox.

Q.3) Answer the any 5of the following

[10 M]

- 1) Define ethics and moral?
- 2) Define Phishing, Plagiarism.
- 3) What is scripting language?
- 4) Explain conditional statement in javascript?
- 5) Write about unary and binary operators used in JavaScript?
- 6) What is web browser?

Q.4) Answer the any 4of the following

[20 M]

- 1) Write the classification of html tags.
- 2) Write note on cyber stalking, cracking.
- 3) What is variable, write the rules for naming variable.
- 4) Explain user defined function.
- 5) Explain relational operators used in JavaScript.
- 6) Explain attributes of `<input>`.

Q.5) Write short note on any 2

[10 M]

- 1) Write about event handlers in JavaScript.
- 2) Write note on Built in functions in java script.
- 3) Write about text formatting tags.
- 4) Write note on cyber Law.

Q.5) Write Html code for the following.

[20 M]

- 1) Write html program to create form and accept Name, DOB, Mobile number, City and Gender from user.

2) Write html code to design following table.

Roll no	Name	DOB	Address
1	nayla	13/02/2000	Khar
3	Raj	12/01/1999	Santacruz
3	Suman	11/01/1998	Bandra

3) Write javascript code to print 1 to 10 numbers in reverse order.

4) Write Javascript code to check entered number is even or odd.

.....THE END.....

RIZVI COLLEGE OF ARTS SCIENCE AND COMMERCE
ANNUAL EXAMINATION MARCH 2025

SUB: COMPUTER SCIENCE
Time: 3 Hours

Paper I

CLASS: XI
MAX. MARKS: 50

- NOTE: 1. All questions are compulsory.
2. Draw neat diagrams wherever necessary.
3. Figures to the right indicate full marks
4. Use of any type of calculator is not allowed
5. Due credit will be given for the programs with appropriate comments
-

Q. 1. (A) Select the correct alternative and rewrite the following:

4

a. Which method is used to display a message box in Visual Basic 6.0?

- i. MsgBox()
- ii. MessageBox()
- iii. ShowMessage()
- iv. Alert()

b. What does the acronym IP stand for in networking?

- i. Internet Provider
- ii. Internet Protocol
- iii. Internet Port
- iv. Internet Packet

c. What is the binary representation of the decimal number 15?

- i. 1110
- ii. 1111
- iii. 1101
- iv. 1011

d. Which of the following is a derived data type in C++?

- i. int
- ii. float
- iii. array
- iv. char

(B) Answer any two of the following:

6

- Explain the concept of function overloading with an example.
- Describe the various data types available in Visual Basic 6.0.
- Write a program to swap two variables using pointers.

Q. 2. (A) Answer any two of the following:

6

- $(BACE)_{16} \times (110)_2 = (\quad)_8$
- $(9784)_{10} / (101)_2 = (\quad)_2$
- $(879A)_{16} - (666)_{10} = (\quad)_{10}$ using two's Complement Method

Q.2. (B) Answer any one of the following:

4

- How do you use a while loop in C++? Provide an Example.
- Write a Program in C++ find positive numbers in a list of 15 numbers entered by the user.

Q. 3. (A) Answer any two of the following:

6

- Write a program in C++ to find volume of cube and cylinder using functions.
- Write a program in C++ to print smallest number in an Array of 25 numbers.
- Write the steps for designing a window in Visual Basics.

Q.3. (B) Answer any one of the following:

4

- Write the rules for declaring variables in Visual Basic.
- Write a program to find the reverse of a string.

Q. 4. (A) Answer any two of the following:

6

- How do you use logical operators in C++?
- Write a program in C++ to check whether the entered number is an Armstrong number or not.
- Write the code for creating a stopwatch in Visual Basics.

Q. 4. (B) Answer any one of the following:

4

- a. Explain the difference between distributive and Collaborative Computing.
- b. Write a Program in C++ to count the number of vowels in a string using switch() function.

Q.5. Attempt any three of the following

15

- a. Write the code for creating a Calculator in Visual basics.
- b. Write the algorithm to print 15 fibonacci numbers.
- c. Draw the flowchart of addition of Set of Numbers.
- d. Write the steps for Program Analysis and explain them.

13/03/25

RIZVI COLLEGE OF ARTS SCIENCE AND COMMERCE
ANNUAL EXAMINATION MARCH 2025

SUB: COMPUTER SCIENCE
Time: 3 Hours

Paper II

CLASS: XI
MAX. MARKS: 50

-
- NOTE: 1. All questions are compulsory.
2. Draw neat diagrams wherever necessary.
3. Figures to the right indicate full marks
4. Use of any type of calculator is not allowed
-

Q. 1. (A) Select the correct alternative and rewrite the following:

4

- a. Transformers are used to:
- Convert AC to DC
 - Increase or decrease voltage levels
 - Store electrical energy
 - Measure resistance
- b. The three terminals of a transistor are called:
- Base, Collector, Emitter
 - Gate, Drain, Source
 - Anode, Cathode, Gate
 - Source, Drain, Emitter
- c. Which of the following is not a peripheral device?
- Keyboard
 - Monitor
 - CPU
 - Mouse
- d. Which of the following is a type of capacitor?
- Electrolytic
 - Inductive
 - Resistive
 - Transitive

Q.1. (B) Answer any two of the following:

6

- a. Explain difference active Components with examples.
- b. Explain the types of transistors with symbols.
- c. Explain PN Junction Diode in Forward Bias.

Q. 2. (A) Answer any two of the following:

6

- a. Explain the concept of resistance and its unit of measurement.
- b. Explain the difference between step-up and step-down transformers.
- c. Describe the process of constructing a half adder with circuit diagram.

Q.2. (B) Answer any one of the following:

4

- a. Explain how a NOR gate can be used to implement other basic logic gates.
- b. What are the inputs and outputs of a full adder? Draw its circuit diagram.

Q. 3. (A) Answer any two of the following:

6

- a. Explain the application of DMA controllers.
- b. Explain the different types of RAM.
- c. Discuss the working of a keyboard and mouse in a computer system.

Q.3. (B) Answer any one of the following:

4

- a. Write a note on Zener Diode.
- b. What is a Capacitor and how does it work?

Q. 4. (A) Answer any two of the following:

6

- a. Explain Intrinsic and Extrinsic Semiconductors.
- b. How does a scanner work as an input device?
- c. What are the different types of computer ports and their uses?

Q. 4. (B) Answer any one of the following:

4

- a. What are the different types of resistors based on material composition?
- b. Draw the truth tables of NOT, NOR, AND and EX-OR Gates. Also write their symbols.

Q.5. Attempt any three of the following

15

- a. Explain the types of PC Memory.
- b. Explain the types of Expansion Bus.
- c. Write a note on Video Board in Peripheral devices.
- d. Explain Laser and Ink-jet Printers.

Annual Examination-2025

SUB: FC

TIME: 3HRS

STD: FYJC(MCVC)

MARKS: 60

Q.1 (A). Select the correct alternative and rewrite the statement. (4)

1. _____ is the property which satisfies a customer.(Quality, Method, Demand)
2. Survival of the _____ is saying.(fittest, highest, better)
3. Notice board is example of _____ media. (Mass, Electronic, oral)
4. Relationship binds a tie of _____. (oneness, togetherness, alone)

B) Match the pair. (4)

'A'

'B'

1. Radio	a) Quality control
2. Stress	b) Mass media
3. QC	c) Quality Management system
4. QMS	d) Feeling

c) State the following statement are True or False: (4)

1. Skill is the property of the individual.
2. Practice yoga – The purpose of Yoga is to increase stress.
3. During interview keep all the certificate in hand.
4. Machinery should be kept in bad working condition.

Q. 2 Define and explain (Any 4) (12)

1. Responsibility
2. Cooperation
3. Written communication
4. Conventional mode
5. stress

Q.3 Write short notes: (Any 4) (12)

1. Total prevention maintenance
2. Independency
3. Electronic Communication
4. Do's and don'ts in interview
5. Stress do you find in small children.

Q.4 Answer in brief: (Any 4)

(12)

1. State the importance of responsibility.
2. What are the main characteristics of Oral Communication.
3. Write the importance of cross occupational competency.
4. What are the causes of stress.
5. State the manners of entering interview room.

Q.5 Answer the following question:

(12)

1. Explain i) conventional ii) electronic and iii) mass media in communication skill. (6)
2. What prior preparation is required for appearing for video interview? (6)

Or

1. What are the causes of stress. (6)
2. What are the essential characteristics of written communication. (6)

Marks 50

Electronics PI Annual Exam March 2025

3 Hours.

Note: i] All questions are compulsory.
ii] Figures to the right indicate full marks.
iii] Draw neat diagram wherever necessary.
iv] Use of Log table is allowed. Calculator is not allowed

Q.1 A. Select the correct alternative and rewrite the following sub questions. [05]

- a) Padder is a type of _____ Condenser
a) gang b) mica c) ceramic d) air
- ii) Electromagnetic relay's working action is based on _____
a) Oersted Laws b) Ohm's Law c) Max. Power Theorem d) Faraday's law
- iii) DPST must have _____ terminals. a) 3
b) 4 c) 6 d) 12
- iv) The 'Two time constant' is the time in which capacitor gets _____
a) 63.2 % charged b) 36.7 % discharged c) 86 % charged d) a and b
- v) Shunt type ohmmeter is suitable for measurements of _____ value of resistors.
a) low b) medium c) very high d) none of these.

B] Explain Charging and discharging of Capacitor. Draw graphs of both denoting 5T values.
[5]

Q.2 Attempt any Two of the following. 10

- i) Explain KCL and KVL giving suitable examples and Solution having minimum 2 Mesh.
- ii) Write a note on sources of electricity. Explain giving examples from each type.
- iii) Why color coding is essential in resistor ? Draw complete chart. Explain color coding method giving 2 examples.

Q.3 Attempt any Two of the following. 10

- i) With the help of front side view diagram, explain construction and working of PMMC.
- ii) Define Ohm's Law. Write relation between Current, Voltage, resistor and relation between Power, Voltage current.
- iii) Compare Series type ohmmeter with Shunt type ohmmeter.

Q.4 Attempt any Two of the following.

[06]

- i) Compare AC with DC type of Electricity
- ii) A PMMC meter carries maximum current 15 mA when a P.D. of 0.75 V is applied across it. How will you convert into voltmeter for measuring 150 Volts and 250 Volts ?
- iii) A MCG having Ifsd current of 5mA and meter resistance of 40 ohms. Convert it to read upto 100 mA and 1000 mA.

B) Attempt any one of the following.

[04]

- i) compare Breadboard and Tag board.
- ii) Write a note on passive components.

Q.5 Attempt any Two of the following.

[06]

- i) Write a note on Alternator. Explain using diagram and waveform.
- ii) Write a note on Non Sinusoidal waveforms. Draw diagrams. Write uses.
- iii) What are drawbacks in simple multirange milliammeters ? How can you overcome it. Explain that meter with diagram.

B Attempt any one of the following. [04]

- i) Define RMS . Average . Peak frequency with respect to Sinusoidal waveform.
- ii) What are the different types of Switches. Explain any one in brief with its specifications

- Note: i] All questions are compulsory.
ii] Figures to the right indicate full marks.
iii] Draw neat diagram wherever necessary.
iv] Use of Log table is allowed. Calculator is not allowed

Q.1 A. Select the correct alternative and rewrite the following sub questions. [05]

i) _____ diode is used in tuning broadcasted audio channel.

- a) photo b) LED, c) Varactor d) Zener

ii) In Forward bias following diode(s) work.

- a) Rectifier b) LED c) photo diode d) a and b.

iii) Voltage gain in Common Emitter configuration of transistor is _____

- a) Low b) Medium c) Maximum d) None of these.

iv) Phase shift between input and output waveform in CE configuration of transistor is _____

- a) 0 b) 90 c) 180 d) 270

v) Class A amplifier, operating point is located at the _____ on load line.

- a) Centre b) cutoff c) before cutoff d) beyond

B) Explain with the help of diagram working of Zener regulator circuit. [05]

Q.2 Attempt any Two of the following. [10]

i) Write a note on Voltage divider circuit of biasing of transistor.

ii) Write any 5 types of diodes and Draw their symbols.

iii) Compare two types of semiconductors.

Q.3 Attempt any Two of the following [10]

i) Draw Atomic structure diagrams of Germanium. Explain it.

ii) Explain Depletion region and barrier potential in diode.

iii) Explain construction and working of NPN transistor.

Q.4 Attempt any Two of the following.

- i) Explain Construction and working of LED.
- ii) Compare Conductor Semiconductor and Insulator.
- iii) write a note on Fixed Bias.

[06]

B] Attempt any Two of the following.

- i) Draw circuit diagram of full wave rectifier using Centre tap transformer and explain.
- ii) Draw circuit diagram of Bridge rectifier using and explain.

[04]

Q.5 Attempt any Two of the following.

[06]

- i) Derive relation between alpha and beta of transistor.
- ii) Write a note on Differential amplifier.
- iii) Compare photo diode with LED.

B] Attempt any Two of the following.

[04]

- i) Compare CB , CE and CC configuration
- ii) Explain how to draw load line on Transistor output characteristics.

ANNUAL EXAM OF FYJC (HSVC) March 2025
ET I (BASIC ELECTRICITY)
MM : 80. TIME: 3 HOURS

NOTE: ALL QUESTIONS ARE COMPULSORY

Q.1 A) FILL IN THE BLANKS WITH APPROPRIATE WORDS FROM THE GIVEN OPTIONS. (5M)

- a. _____ poles attract each other. (Like/ Unlike)
- b. The _____ value of current over a cycle is zero. (average / peak)
- c. In series type ohm-meter, zero deflection shows _____ resistance. (infinite / zero)
- d. A PMMC instrument is a _____ device. (linear / non-linear)
- e. A Solenoid has a length much _____ than its diameter. (greater / smaller)

Q.1) B. MATCH THE COLUMN. (5M)

A.	B
1. EMF is measured	a. Impedance is equal to resistance
2. MMF is measured in	b. ohms / volts
3. RMS value equals to	c. In volts
4. At resonance	d. Ampere-turns
5. Sensitivity is measured in	e. $0.707 \times$ peak value

Q.1) C. STATE TRUE OR FALSE. (5M)

- a. To convert a PMMC mechanism into current meter a high resistance is connected in series with it.
- b. Multi meter on AC range measures RMS value.
- c. Heating effect is same for direct and alternating current.
- d. Ratio of magneto motive force to magnetic flux is called impedance.
- e. The ability to concentrate magnetic flux is called permeability.

Q.1) D. Draw the neat labelled diagram of the PMMC mechanism. (5M)

Q.2) ANSWER ANY 6 QUESTIONS.

(5M each)

- a. Explain capacitive reactance
- b. Draw a neat diagram of shunt type ohm-meter.
- c. Compare AC and DC.
- d. Explain the time factor in frequency and phase.
- e. State the characteristics of magnetic lines of force.
- f. State the factors affecting the inductance of a coil.
- g. Name and explain the type of magnetic materials.

Q.3) ANSWER ANY 6 QUESTIONS.

(5M each)

- a. Draw the different types of permanent magnets.
- b. Explain for AC : Average value, RMS value.
- c. Explain non-sinusoidal AC waveforms with neat diagrams.
- d. State various applications of multi meter.
- e. Give the advantages of DMM over analog meter.
- f. With a neat diagram explain working of series type ohm meter.

ANNUAL EXAM OF FYJC HSVC MARCH 2025
ET II (BASIC ELECTRONICS)
MM: 80. TIME: 3 HOURS

NOTE: ALL QUESTIONS ARE COMPULSORY

Q.1 A) FILL IN THE BLANKS WITH APPROPRIATE WORDS FROM THE GIVEN. (5M)

- a. The _____ resistor bypassed by a capacitor stabilizes the Q point. (collector / emitter)
- b. The _____ coupling is used in the circuits of medical electronics instruments. (direct / L-C)
- c. The phase-shift oscillator circuit generally consist of _____ RC sections. (3 / 4)
- d. Principal of UJT oscillator is _____ resistance. (negative / positive)
- e. FET and UJT are _____ transistors. (unipolar / bipolar)

Q.1) B. MATCH THE COLUMN. (5M)

A.	B
1. Diac	a. Consists of two SCR's
2. Triac	b. Stabilizes the gain
3. Colpitt's oscillator	c. is a bidirectional device
4. Class B amplifier	d. Tapped capacitor
5. Negative feedback	e. Current flows for 180°

Q.1) C. STATE TRUE OR FALSE. (5M)

- a. The crossover distortion can be avoided by using class C amplifier.
- b. The input and output of CE amplifier is always 180 degrees out of phase.
- c. SCR is generally turned ON by giving appropriate gate current.
- d. Oscillator is a device which converts DC to AC.
- e. Crystal oscillator has a very stable frequency.

Q.2) Draw a neat diagram of R-C phase shift oscillator. (5M)

Q.3) ANSWER ANY 6 QUESTIONS FROM THE FOLLOWING: (5M each)

- a. What is distortion?
- b. Draw a neat diagram of crystal oscillator.
- c. Compare BJT and FET.
- d. Give the symbols of:
 - i. N channel MOSFET
 - ii. P channel MOSFET
- e. What do you mean by Thermistors? State the types of thyristors.
- f. Draw the equivalent circuit of SCR.
- g. Compare amplifiers and oscillators.
- h. State the advantages and disadvantages of negative feedback

Q.4) ANSWER ANY 6 QUESTIONS FROM THE FOLLOWING: (5M each)

- a. Draw a neat diagram of directly coupled amplifier.
- b. Explain necessity of coupling. What are the different types of multistage amplifiers .
- c. What are the types of feedback oscillators.
- d. Explain the following terms for a JFET.
 - i. Source
 - ii. Drain
- e. Give the structure, symbol and equivalent circuit of a UJT.
- f. Explain the following terms for SCR
 - i. Holding current
 - ii. Firing current
- g. Draw a neat diagram of Hartley oscillator.

ANNUAL EXAM OF FYJC (H SVC) MARCH 2025
ET III (DIGITAL ELECTRONICS)
MM: 80. TIME: 3 HOURS

NOTE: ALL QUESTIONS ARE COMPULSORY

1) A. FILL IN THE BLANKS WITH APPROPRIATE WORD AND REWRITE THE SENTENCE.

(5M)

- a. A multivibrator is a regenerative circuit with _____ active devices. (one / two)
- b. _____ Flip Flop is used to avoid race around condition. (J-K master slave / RS)
- c. _____ is a group of Flip Flops that can store a binary number. (register / counter)
- d. _____ is used for measurement of time. (Counter / Multivibrator)
- e. Shift register belongs to the class of _____ logic circuit . (Sequential / non sequential)

Q.1) B. MATCH THE COLUMN.

(5M)

A	B
1. Mod 10 counter	a. NAND gate
2. Register	b. a periodic waveform
3. Application of flip flop	c. Decade counter
4. Clock	d. Stores data
5. IC 7400	e. Counter

Q.1) C. STATE TRUE OR FALSE.

(5M)

- a. Shift register belongs to the class of Sequential logic circuit.
- b. The modulus of a counter is the total number of states through which the counter can progress.
- c. In a T flip flop, the output frequency is double.
- d. D flip flop has two inputs.
- e. In a simultaneous type ADC, only one comparator is used.

Q. 1) D. Draw a neat diagram master slave JK flip flop using NAND gates.

(5M)

Q.2) ANSWER ANY 6 QUESTIONS

(5M each)

- a. What is edge triggering? Explain its necessity?
- b. Draw a neat logic diagram of R-S flip flop using NAND gates and explain its working.
- c. What is a Register? Explain in brief four types of registers.
- d. State the applications of counters.
- e. Draw a logic diagram of decade counter.
- f. Draw the basic circuit of TTL NAND gate.
- g. Explain the modulus of a counter.

Q.3) ANSWER ANY 6 QUESTIONS.

(5M each)

- a. Draw a neat diagram of 4 bit shift register using D flip flop and explain its working.
- b. Write a short note on shift register.
- c. Explain the concept of clock
- d. Explain the need of A/D and D/A converters.
- e. Explain the concept of 1 bit memory cell.
- f. How is J-K flip flop constructed using R-S flip flop. Write its truth table.
- g. Draw a neat logic diagram of up-down counter.

RIZVI COLLEGE OF ARTS, SCI. & COMMERCE

FINAL EXAM (2025)

SUBJECT: ENGLISH

STD: FYJC

MARKS:80
TIME: 3Hours

Q.1 (A) Read the extract given and complete the Activities (12 Marks)

When he came to Mrs. Adis's cottage he paused a moment. Only a small patch of grass lay between it and the road, and he looked in at the lighted, uncurtained window. He could see Mrs. Adis stooping over the fire, taking some pot or kettle off it. He hesitated and seemed to wonder. He was a big, heavy, working man, not successful, judging by the poverty his appearance. For a moment he made as if he would open the window, then he changed his mind and went to the door instead.

He didn't knock, but walked straight in. The woman at the fire turned quickly round. 'What, you, Peter Crouch!' she said. 'I didn't hear you knock.' 'I didn't knock ma'am. I didn't want anybody to hear.' 'How's that?' 'I'm in trouble.' His hands were shaking a little. 'What have you done?' 'I shot a man, Mrs. Adis. 'You?' 'Yes - I shot him.' 'You killed him?' 'I don't know.' For a moment there was silence in the small, stuffy kitchen. Then the kettle boiled over and Mrs. Adis mechanically put it at the side of the fire.

She was a small, thin woman with a brown, hard face, on which the skin had dried in innumerable small, hair like wrinkles. She was probably not more than forty-two, but life treats some women hard in the agricultural districts of Sussex, and Mrs. Adis life had been harder than most.

'What do you want me to do for you Peter Crouch? She said a little sourly Let me stay here a bit. Is there nowhere you can put me till they've gone? Who's they? The keepers, Oh you've had a quarrel with the keepers, have you?'

1. Arrange the events according to their occurrence in the passage: (02 Marks)

- i. Peter didn't know because he did not want anybody to hear.
- ii. Peter could see Mrs. Adis bend over the fire taking some pot or kettle off it.
- iii. Peter wanted to stay in Mrs. Adis's house for sometime.
- iv. Mrs. Adis kept the kettle at the side of the fire as it boiled over.

2. How did Peter Crouch confess to Mrs. Adis? (02 Marks)

3. What characteristics of Mrs. Adis from the passage do you admire the most? Justify your

Answer. (02 Marks)

4. 'I didn't want anybody to hear.' This sentence implied (02 Marks)

5. Give adjective forms: (02 Marks)

(i) trouble (ii) moment (iii) silence (iv) quarrel

6. Do as directed: (02 Marks)

i. He changed his ind and went to the door (Remove 'and')

ii. He could see Mrs. Adis stopping over the fire (Replace the modal auxiliary with 'be able to.')

(B) Grammar: Do as Directed (07 Marks)

1. There is nothing better than a busy life (Make a Rhetorical Question)

2. Tina said to the teacher, "I feel very happy to help my mother at home" (Make Indirect Speech)

3. The eagle was a problem child and was disciplined severely. (Make it Complex sentence)

4. Jenessa won two prize and gold medal (Spot the Error in the given sentence & Rewrite Correctly)

5. If you eat to much you will fell ill (Spot the Error in the give sentence and Rewrite correctly)

6. One cannot always go by appearances (Rewrite using a Modal Auxiliary showing Advice/Suggestion)

7. _____ words to _____ wise is sufficient (Use the Correct Articles and rewrite)

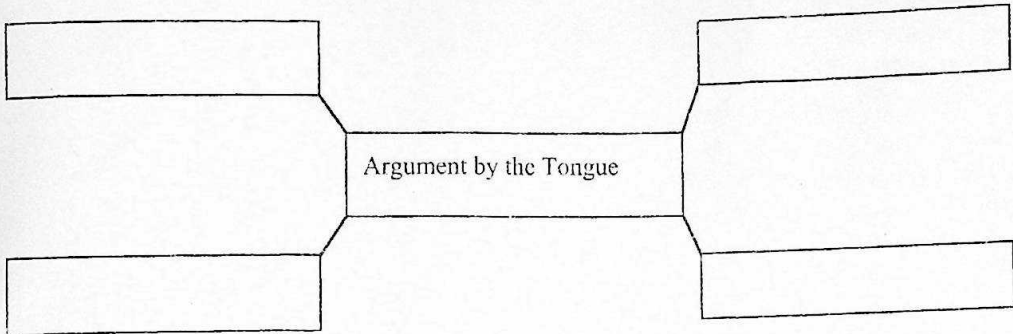
Q.II (A) Read the Extract and Complete the Activities (10 Marks)

So Tongue was the lawyer, and argued the cause
 With great deal of skill, and a wig full of learning:
 While Chief Baron Ear sat to balance the laws,
 So famed for his talent in nicely discerning.
 In behalf of the Nose it will quickly appear,
 That the Nose has had spectacles always in wear,
 And your lordship, he said, will undoubtedly find,
 Which amounts to possession time out of mind.
 Then holding the spectacles up to the court,
 'Your lordship observes they are made with a straddle
 As wide as the ridge of the Nose is; in short,
 Designed to sit close to it, just like a saddle
 That this visage or countenance had not a Nose,

Pray who would, or who could, wear spectacles then?
 On the whole it appears, and my argument shows,
 With a reasoning the court will never condemn,
 That the spectacles plainly were made for the Nose,
 And the Nose was as plainly intended for them.'

1. Complete the Web

(02 Marks)

2. How does the Lawyer Tongue defend the case of Nose? (02 Marks)
3. Do you support the poets' satire Presentation of the Judicial System? (02 Marks)
4. Name and Explain the Figure of Speech in the given line "While the Chief Baron War sat to balance the laws." (02 Marks)
5. Compose a funny Poem of Two lines with or without Rhyme on "The Spectacles" (do not copy line from given extract) (02 Marks)

(B). APPRECIATION:

(06 Marks)

Write the Poetic Appreciation of the poem given, with the help of the following points: Poet, Theme, Poetic Style, Language, Special Features, Moral of the Poem & your Own Opinions:

Earth has not anything to show more fair; Dull would he be of soul who could pass by
 A sight so touching in its majesty; This city now doth, like a garment, wear The Beauty of the
 morning; silent, Bare, Ships, towers, domes, theatres and temples lie Open unto the fields,
 and to the sky; All bright and glittering in the smokeless air.

Q.III WRITING SKILLS:

(A). Write an email in about 100-150 words to the Manager of the Local S.T. Bus depot asking for information regarding concession for students who wish to go on a study tour. (05 Marks)

(B). On the Occasion of "College Sport Day", you have been given the responsibility to compere .
 ▲ Draft a script of the same. Use these points: (05 Marks)

- Brief Introduction
- Lighting the Lamp
- Welcome the Guests
- Chief Guest Address
- Vote of Thanks.

(C). Expansion of Idea; in the following idioms / Proverbs. Expand the idea inherent, in them in about 100-150 words using the Points provided: Answer only "ONE" (05 Marks)

i. 'Speech is silver; silence is golden'

- Importance of silence
- Importance of Listening
- Speaking without Thinking

ii. 'Where there is a will, there is a way'

- Setting goals.
- Strong will
- Determination
- Perseverance

(D). Write a Review of a FILM, you saw recently, based on any four of the following points: (05 Marks)

- About the Store/Theme of the Film
- Names of the Characters (main & Supporting Roles)
- Music/Dance/Songs/Action/Direction
- Special Features/Novel Ideas
- Why did you like/not like the film?
- Should others watch this film? Why? / would you recommend it to your friends?

(E). Imagine you have to conduct an Interview of a 'Famous Actor.' With the help of the Format given, draft Questions on the given fields (Don't change the sequence of the questions) (05 Marks)

Name of the interviewee:

Field / Reputation:

Date / Venue / Time:
Duration of Interview:

Questions based on: (1) Motivation (2) Initial Preparation (3) Support (4) Idols / Teachers
(5) First Break (6) Public Response (7) Recognition (8) Dreams / Goals.

Q.IV Drama:

(A). Fill in the Blanks choosing from alternatives given: (04 Marks)

- i. A _____ has unity of time, place and actions (heroic drama, pathetic drama, one act play)
- ii. _____ is a brief introduction to the play (climax, act I, exposition)
- iii. One of the features of a One Act Play is _____ of design. (complexity, originality, simplicity)
- iv. A flat character is also known as a _____ (cartoon, caricature, parody)

(B) Match Columns: (04 Marks)

<u>'A'</u>		<u>'B'</u>
1. Allegorical Plays	(a)	Folk Theatre
2. Origins of Drama	(b)	Morality Plays
3. Shakespeare Era	(c)	Tragedy
4. Kyd and Marlowe developed This form of drama	(d)	16 th century public Theatre.
	(e)	Restoration period

(C) Answer the following Questions in About 50 words: (06 Marks)

- i. The Sergeant supports the Man by misguiding his comrades. Write your Views. (The Rising of the moon)
- ii. Give a character sketch of the ~~man~~^{ah} (in the story The Rising of the Moon)
- iii. Comment on the 'Patriotic Songs' in The Rising of the moon.

(D) Answer the following Questions in About 50 words: (06 Marks)

- i. Describe the Climax Scene in your own words. Write your comments on it (An Enemy of The People)
- ii. Mayor Peter Stockmann is a Contract to Dr. Thomas Stockmann. Justify. (An enemy of The People)
- iii. Write a Character Sketch of Dr. Stockmann (An enemy of the People)

: THE END :

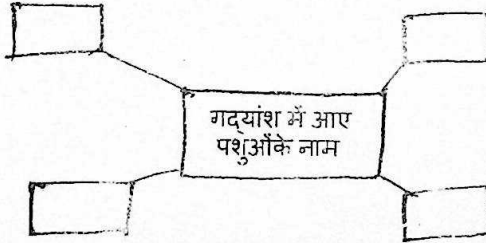
- सूचना : (1) सूचना के अनुसार गद्य, पद्य, परक पठन भाषा अध्ययन (व्याकरण) की आकलनकृतियों में आवश्यकता के अनुसार आकृतियों में ही उत्तर लिखना अपेक्षित है।
 (2) सभी आकृतियों के लिए पेन का प्रयोग कीजिए।
 (3) उपयोजित (रचना) विभाग में पढ़े न प्रश्नों के उत्तर के लिए आकृतियाँ आवश्यकता नहीं हैं।
 (4) शुद्ध, स्पष्ट एवं सुवाच्य लेखन अपेक्षित है।

{ विभाग - 1 गद्य (अंक 20) }

कृति - 1) अ) परिच्छेद पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ कीजिए : (अंक 6),

शीशम ने कहा, "ये लोग इतने ही ओछे रहते हैं, ऊँचे नहीं उठते! क्यों दादा?" दादा ने कहा, "हमारी-तुम्हारी तरह इनमें जड़ें नहीं होती। बड़े तो काहे पर? इससे वे इधर-उधर चलते रहते हैं, ऊपर की ओर बढ़ना उन्हें नहीं आता। बिना जड़ न जाने वे जीते किस तरह हैं!" इतने में बबूल, जिसमें हवा साफ छनकर निकल जाती थी, रुकती नहीं थी और जिसके तन पर काँटे थे, बोला, "दादा, ओ दादा, तुमने बहुत दिन देखे हैं। यह बताओ कि किसी वन को भी देखा है। ये आदमी किसी भयानक वन की बात कर रहे थे। तुमने उस भयानक वन को देखा है?" शीशम ने कहा, "दादा, हाँ सुना तो मैंने भी था। वह वन क्या होता है?" बड़ दादा ने कहा, "सच पूछो तो भाई, इतनी उमर हुई, उस भयानक वन को तो मैंने भी नहीं देखा। सभी जानवर मैंने देखे हैं। शेर, चीता, भालू, हाथी, अँड़िया। पर वन नामक जानवर को मैंने अब तक नहीं देखा।" एक ने कहा, "भालूम होता है, वह शेर-चीतों से भी डरावना होता है।" बड़ दादा ने कहा, "डरावना जाने तुम किसे कहते हो। हम सब तो सबसे प्रीति हैं!" बबूल ने कहा, "दादा, प्रीति की बातें नहीं हैं। मैं तो अपने पंख काँट रखता हूँ। पर वे आदमी वन को भयानक बनाते थे। ऊपर वह चीतों से दृढ़तर होगा।"

(1) संजाल पूर्ण कीजिए :

(2) कारण लिखिए :

(१) आदमी ओछे रहते हैं, ऊँचे नहीं उठते

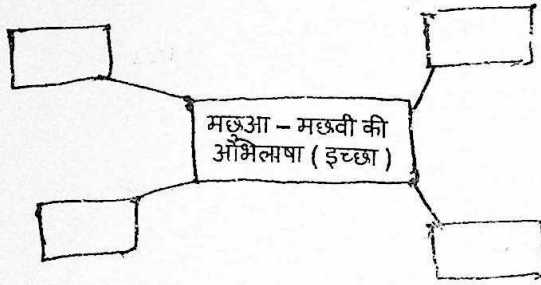
(२) वन चीतों से बढ़कर होगा

(3) प्रकृति द्वारा निर्मित पेड़ - बौधे, पशु - पक्षी का महत्व लिखिए।

कृति - 1) आ) परिच्छेद पढ़कर निम्नलिखित कृतियाँ पूर्ण कीजिए :

मछुवा नदी के तट पर पहुँचा। उसने मछली को पुकारकर कहा - "मछली, मछली, इधर तो आ।"
 मछली आ गई। उसने पूछा - "क्या है?"
 मछुवे ने कहा - "हम लोगों के लिए क्या तू एक अच्छा घर नहीं बनवा देगी?"
 मछली - "अच्छा जा! तेरे लिए एक घर बन गया। तेरी मछुवी घर में बैठी है।"
 मछुवे ने आकर देखा कि सचमुच उसका एक अच्छा घर बन गया है।
 कुछ दिनों के बाद मछुवी ने कहा - "सिर्फ घर होने से क्या हुआ? खाने-पीने की तो तकलीफ है।
 जाओ, मछली से कुछ धन माँगो।"
 मछुवा फिर नदी तट पर गया। उसने मछली को पुकारकर कहा - "मछली, मछली! इधर तो आ।"
 मछली ने आकर पूछा - "क्या है?"
 मछुवे ने कहा - "सुन तो, क्या तू हमें धन देगी?"
 मछली ने कहा - "जा, तेरे घर में धन हो गया।"
 मछुवे ने आकर देखा कि सचमुच उसके घर में धन हो गया है।
 कुछ दिनों के बाद मछुवी ने कहा - "इतने धन से क्या होगा? हमें तो राजकीय वैभव चाहिए। राजा की तरह
 एक महल हो, उसमें बाग हो, नौकर-चाकर हो और
 राजकीय शक्ति हो। जाओ, मछली से यही माँगो।"

(1) संजाल पूर्ण कीजिए।

(2) निम्नलिखित शब्दों के उपसर्ग हटाकर मूल शब्द लिखिए :

- १) दुर्दिन
- २) बैघर
- ३) निर्धन
- ४) अनेक

(3) 'लालच बुरी बात है' इस विषय पर अपने विचार लिखिए।

कृति-१ (इ) निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर लगभग 60 से 100 शब्दों में लिखिए। (कोई दो) (अंक 6)

- (१) तत्सत शीर्षक की सार्थकता स्पष्ट कीजिए।
- (२) महत्वाकांक्षा और लोभ इस पाठ में निहित मानवीय भावों से संबंधित विचार लिखिए।
- (३) भारती का सपूत पाठ के आधार पर भारतेन्दु जी की उदार प्रवृत्ति का वर्णन कीजिए।

(ई) निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का मात्र एक वाक्य में उत्तर लिखिए। (कोई दो)

- (१) जैनेंद्र कुमार के कोई दो उपन्यासों के नाम लिखिए।
- (२) महत्वाकांक्षा और लोभ पाठ के लेखक का नाम लिखिए।
- (३) कहानी विधा की विशेषता।
- (४) भारती का सपूत किसे कहा गया है।

{ विभाग - 2. पद्य (अंक 20) }

कृति - 2] अ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए।

स्वागत है।

स्वागत-स्वागत-स्वागत है।

आओ, आओ, आओ!

ओ मेरे भाइयो!

बिखरे हुए मेरे परम दोस्तो!

आप सबों का सप्रेम स्वागत है

एक ही माँ के बालक हैं हम

और अनेक देशों में बिखरे हैं

आज मिलन हमारा हो रहा

कई युगों के बाद

तुम सब मॉरिशस की भूमि पर

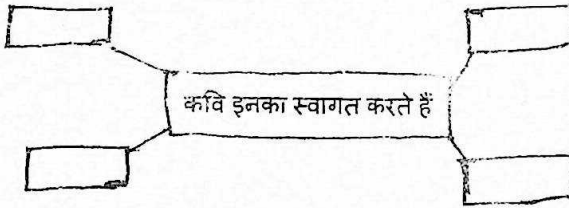
पँधार रहे हो आज

स्वागत है !

हम सब जहाजिया भाई ठहरे
कोई इस जहाज पर चढ़ा था,
तो कोई उस जहाज पर
और जब जहाज पानी में बहने लगे,
तो एक ही देश में नहीं पाए गए
लंगर पड़ा जब समुद्र तट पर,
हक्का-बक्का ताकने लगे,
अरे! कहीं आ गए हम इतनी दूर!
अरे! मेरे भाई-भतीजे कहीं हैं?
इस जहाज में जगह नहीं थी
फिर उस जहाज पर तो चढ़े थे
स्वागत है !

2

(1) संज्ञाएँ पूर्ण कीजिए :

(2) निम्नलिखित शब्दों के वचन बदलकर लिखिए।

- १) भाईयों
- २) भतीजा
- ३) दोस्त
- ४) जहाजों

2

(3) प्रस्तुत पद्यांश का भावार्थ अपने शब्दों में लिखिए।

2

(आ) निम्नलिखित गद्यांश पढ़कर सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए।

जिंदगी में जो कुछ है, जो भी है

सहर्ष स्वीकारा है;

इसलिए कि जो कुछ भी मेरा है

वह तुम्हें प्यारा है।

गरबीली गरीबी यह, ये गंभीर अनुभव सब

यह विचार-वैभव सब

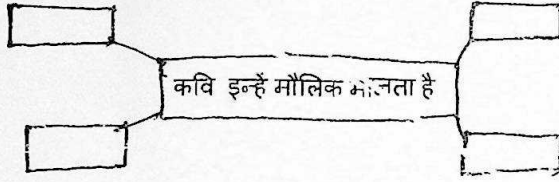
रहता यह, भीतर की सरिता यह अभिनव सब

3

मौलिक है, मौलिक है
 इसलिए कि पल-पल में
 जो कुछ भी जाग्रत है, अपलक है -
 संवेदन तुम्हारा है!
 जाने क्या रिश्ता है, जाने क्या नाता है
 जितना भी उड़ेलता हूँ, भर-भर फिर आता है
 दिल में क्या झरना है?
 मीठे पानी का सोता है
 भीतर वह, ऊपर तुम
 मुसकाता चाँद ज्यों धरती पर रात भर
 मुझ पर त्यों तुम्हारा ही खिलता वह चेहरा है!

(1) संजाल पूर्ण कीजिए।

2

(2) निम्नलिखित शब्दों को प्रत्यय लगाकर फिर से लिखिए।

2

- 1) प्यास
- 2) गरीब
- 3) दृढ़
- 4) तुम

(3) पद्यांश का भावार्थ अपने शब्दों में लिखिए।

2

(4) निम्नलिखित मुद्दों के आधार पर 'दोस्ती' इस गजल का रसास्वादन कीजिए।

6

- 1) रचनाकार का नाम
- 2) पसंद की पंक्तियाँ
- 3) पसंद आने का कारण
- 4) गजल की केंद्रीय संकल्पना

अशजा

'मौजूद' गजल में निहित जीवन के विविध भावों को आत्मसात करते हुए रसास्वादन कीजिए।

(5) निम्नलिखित प्रत्येक प्रश्न का केवल एक वाक्य में उत्तर लिखिए। (कोई दो)

2

- (1) स्वागत है कविता के कवि का नाम लिखिए
- (2) कोई दो गजल कारों के नाम लिखिए
- (3) सहर्ष स्वीकार है कविता किस काव्य संग्रह से ली गई है

विभाग तीन विशेष अध्ययन अंक 10

कृति 3 अ। निम्नलिखित गद्यांश पढ़कर दी गई सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए

हमारे देश में बलड की रोजाना बहुत जरूरत पड़ती है। सड़कों पर एकसीडेंट के बाद, हॉस्पिटल में ऑपरेशन के दौरान, और डेग्यू, मलेरिया जैसी कई तरह की गंभीर बीमारियों में बलड की सख्त जरूरत पड़ती है। मरीज के रिश्तेदार बलड के लिए यहाँ-वहाँ दौड़ते भ्रमते हैं, पर वक़्त पर बलड का मिलना

4

हिंदी कृतिपत्रिका (ग्यारहवीं)

समय : 3 घंटा

कुल अंक : 80

कृतिपत्रिका के लिए सूचनाएँ :

1. सूचना के अनुसार गद्य, पद्य, विशेष अध्ययन तथा व्यवहारिक हिंदी की कृतियों में आवश्यकता के अनुसार आकृतियों में ही उत्तर लिखना अपेक्षित है।
2. सभी आकृतियों के लिए पेन का ही उपयोग कीजिए।
3. सभी आकृतियों में उत्तर पेन से ही लिखना आवश्यक है।
4. व्याकरण विभाग में पूछी गई कृतियों के उत्तरों के लिए आकृतियों की आवश्यकता नहीं है।

विभाग १. गद्य (२० अंक)

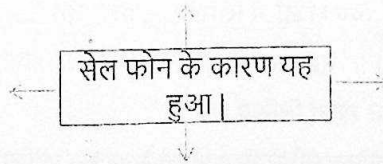
कृति १. अ) गद्यांश पढ़कर दी गई सूचनाओं के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए :-

(६)

‘सेल’ फोन से हम हीनता की ग्रंथि से मुक्त हुए हैं। सभी को साथी मिल गया है। एक-दूसरे से मिलकर बात कम करें, फोन पर ज्यादा करें। फोन पर आम बात भी खास लगती है। उसमें करेंट दौड़ जाता है। घर से ठीक-ठीक निकला आदमी ऑफिस पहुँचकर अपने पहुँचने की खबर दे रहा है। सब एकाएक एक-दूसरे के करीब हो गए हैं। मेरे हाथ में भी मोबाइल आ गया, उस मोबाइल से मुझे भी प्यार हो गया लेकिन कब से राह देख रहा हूँ मुफ्त में मिले सिम कार्ड से मोबाइल पर घंटी क्यों नहीं बजती। याद रखें, घोषित तौर पर अपना नुकसान करने वालों से फिर आप बच सकते हैं। कुछ अपनी सुरक्षा की तैयारी कर सकते हैं पर इन फायदा करने वालों से बचने की ज्यादा जरूरत है। यह हर हालत में आपका ‘फायदा’ करके ही मानेंगे। मैंने कई बार इन भला करने वालों को समझाया है कि क्यों मेरे पीछे पड़े हो। मुझे अपना भला नहीं करवाना है। ऐसे ही ठीक हूँ। भला करने वाला मेरी निष्क्रियता को नजरअंदाज करते हुए मेरे फायदे के नुस्खे समझा रहा है ‘यह ले लो, वो फ्री। वो ले लो, ये फ्री।’ पता नहीं वे कौन लोग हैं जो आए दिन।

१) आशय पूर्ण कीजिए :

(०२)

२) निम्नलिखित शब्दों के समानार्थी शब्द लिखिए :

(०२)

१. दफ्तर -

२. भागना -

३. सूचना -

४. मुफ्त -

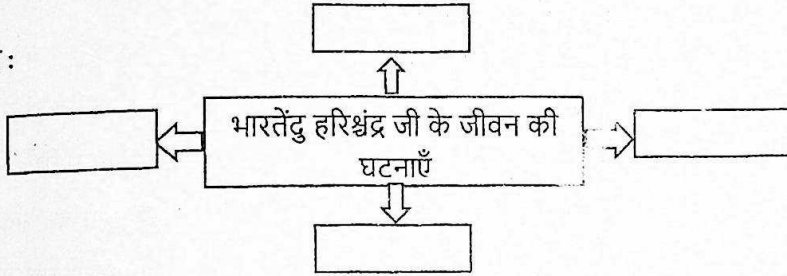
३) ‘दैनिक जीवन में मोबाइल की अहम भूमिका है’ इस विषय पर ४० से ५० शब्दों में अपने विचार लिखिये : (०२)

कृति १. आ) गद्यांश पढ़कर दी गई सुचानाओं के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए:

(६)

भारतेंदु ने कुल के गर्व को दुहराने के बजाय देश के गर्व को दुहराया है। भारतेंदु की बुद्धि काशी में प्रसिद्ध थी। मात्र पाँच वर्ष की अवस्था में उन्होंने कविताएँ रचना शुरू कर दिया था। तेरह वर्ष की अवस्था में भारतेंदु हरिश्चंद्र का विवाह शिवाले के रईस लाला गुलाबराय की पुत्री मन्नोदेवी से बड़ी धूमधाम के साथ हुआ। सत्रह वर्ष की उम्र में उन्होंने नौजवानों का एक संघ बनाया और उसके दूसरे ही बरस एक वाद-विवाद सभा (डिबेटिंग क्लब) स्थापित की। इस सभा का उद्देश्य भाषा और समाज का सुधार करना था। अठारह वर्ष की आयु में वे काशी नरेश की सभा बनारस इन्स्टिट्यूट और ब्रह्मामृत वार्षिक सभा के प्रधान सहायक रहे। साथ ही कविवचन - सुधा नामक पत्र निकालना प्रारंभ किया। इन्हीं दिनों होम्योपैथिक चिकित्सालय खोला जिनमें मुफ्त दवा बँटती थी। अध्यापक रत्नहास ने किताब पर से नजर हटाई और कहा, "भारतेंदु तो फक्कड़ आदमी थे, निडर आदमी थे। साहित्य में उनकी रुचि बचपन से ही जाग्रत हो गई थी। पिता कविता करते थे। उसका असर उन पर पड़ा। अपनी कविताओं की धाक उन्होंने मात्र ६ वर्ष की अवस्था से ही जमा ली थी।"

१ संजाल पूर्ण कीजिए :

(२)

२. निम्नलिखित शब्दों के उपसर्ग हटाकर मूल शब्द ढूँढ़कर लिखिए :

(२)

१. प्रधान -

२. असर -

३. सुधार -

४. विवाद -

३. 'भाषा राष्ट्र के विकास में सहायक होती है' इस विषय पर ४० से ५० शब्दों में अपना विचार व्यक्त कीजिए :

(२)

कृति १ इ) निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर ८० से १०० शब्दों में लिखिए : (कोई दो)

(६)

१. "महत्वाकांक्षाओं का कभी अंत नहीं होता" महत्वाकांक्षा और लोभ पाठ के आधार पर स्पष्ट कीजिए।

२. 'उषा की लीलावली' लघुकथा द्वारा प्राप्त संदेश लिखिए।

३. पाठ के आधार पर ग्रामीण और शहरी जीवन की समस्याओं को रेखांकित कीजिए।

कृति १. ई) साहित्य संबंधी सामान्य ज्ञान पर आधारित एक-एक वाक्य में उत्तर लिखिए : (केवल दो)

(२)

१. किन्हीं दो कहानीकारों के नाम लिखिए।

२. प्रेमचंद जी की दो रचनाएँ ?

३. लघुकथा विधा की विशेषता ?

४. निबंध का सामान्य अर्थ क्या है ?

विभाग 2. पर (२० अंक)

कृति २. अ) पद्यांश पढ़कर दी गई सूचना के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए :-

(६)

हम सब जहाजिया भाई ठहरे

हक्का-बक्का ताकने लगे,

कोई इस जहाज पर चढ़ा था,

अरे! कहाँ आ गए हम इतनी दूर!

तो कोई उस जहाज पर

अरे! मेरे भाई-भतीजे कहाँ हैं?

और अब जहाज पानी में बहने लगे,

इस जहाज में जगह नहीं थी

तो एक ही देश में नहीं पाए गए

फिर उस जहाज पर तो चढ़े थे

लंगर पड़ा जब समुद्र तट पर,

स्वागत है !

(१) उत्तर लिखिए :

(2)

(१) हम सब ठहरे -

(२) पानी में बहने लगा -

(३) ये मेरे हैं -

(४) जब जहाज का लंगर पड़ा -

(२) निम्नलिखित शब्दों के लिए कविता में आए विलोम अर्थी शब्द इकर लिखिए :

(2)

१) नजदीक -

३) उतरना -

२) विदेश -

४) तिरस्कार -

४. 'विश्वबंधुत्व आज के समय की आवश्यकता', इस पर अपने विचार लिखिए ।

(२)

कृति २)आ (निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर दी गई सूचनाओं के अनुसार कृतियाँ पूर्ण कीजिए :-

उठिए स्वाम कलेऊ कीजै । मनमोहन मुख निरखत जी जै ॥

खारिक दाख खोपरा खीरा । केरा आम ऊख रस सीरा ।।

श्रीफल मधुर चिरौजी आनी । सफरी चिउरा अरुन खुबानी ॥

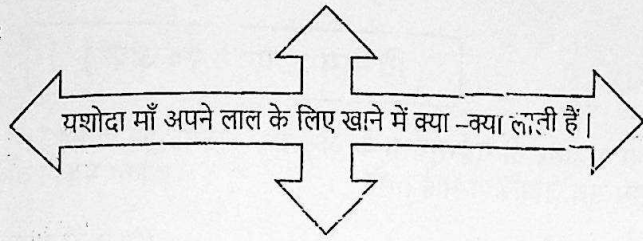
घेवर फेनी और सुहारी । खोवा सहित खाहु बलिहारी ॥

रचि पिराव लड्डू दधि आनों । तुमकों भावत पुरी सँधानौ ॥

तब तमोल रचि तुमहिं खवावौ । सूरदास पनवारौ पावौ ॥

१. आकृति पूर्ण कीजिए :

(२)

2) निम्नलिखित शब्दों के वचन बदलकर लिखिए ।

(1)

१) आम

२) ऊख

१) निम्नलिखित शब्दों के लिंग पहचान कर पुनः लिखिए :

(1)

१. मनमोहन

२. बलिहारी

४ 'माँ ममता का सागर होती है', इस उक्ति में निहित विचार अपने शब्दों में लिखिए :

(2)

कृति -२ इ) निम्नलिखित मुद्रों के आधार पर त्रिवेणी कविता का रसास्वादन कीजिए !

(६)

१. इस कविता के रचनाकार का नाम लिखिए -

२. प्रसंद की पंक्तियाँ -

३. प्रसंद आने का कारण -

४. कविता का केन्द्रीय भाव -

अथवा

निम्नलिखित मुद्रों के आधार पर दोस्ती राजल का रसास्वादन कीजिए ।

ई) साहित्य संबंधी सामान्य ज्ञान पर आधारित एक-एक वाक्य में उत्तर लिखिए । (केवल दो)

(२)

१) सूरदास जी की रचनाओं के नाम -

२) त्रिवेणी कविता के लक्षण -

३) तारसप्तक के दो कवियों के नाम -

विभाग ३. विशेष अध्ययन अंक -१०

कृति ३. अ) निम्नलिखित पद्यांश पढ़कर दी गई सूचनाओं के अनुसार कृतियाँ कीजिए ।

(६)

अभिनेता-१ : बीमारी, एचआईवी, ब्लड कैंसर... ना बाबा ना, मैं खून नहीं दूँगा...!

अभिनेता-२ : (पुशअप्स मारते हुए) इतनी मुश्किल से तो जिम में जाकर बॉडी नाई है, अब खून दे दूँगा तो मेरी बॉडी कम नहीं हो जाएगी...!

अभिनेता-३ : हम खानदानी लोग हैं, हमारी रगों में शाही खून दौड़ता है । अब ऐसे कैसे किसी ऐरे-गैरे नल्यू खैरे को दे दें अपना खानदानी खून...!

अभिनेता-4 : मैं खून दूँगा तो मुझे कौन देगा रे!

अभिनेता-5 : तू तो लड़की है । तेरा हिमोग्लोबिन तो पहले से ही कम है, तू कैसे खून दे सकती है?

अभिनेता-6 : मैं खून देता नहीं, मैं खून लेता हूँ! लम्बा

अभिनेता-7 : मैं खून दूँगा तो मेरी हाइट रुक नहीं जाएगी ? कोरस : और कितना लंबा होगा रे...?

अभिनेता-8 : मुझे तो ब्लड देखकर ही चक्कर आते हैं!

अभिनेता-9 : मुझे तो सुई से डर लगता है!

अभिनेता-10 : रे-रे, मैं भी खून देवाँगा । कोरस : बैठ जा... मेरा पुत्र पहले ही इन्ना कमजोर होगा... खून देएगा ते होर कमजोर नहीं हो जाएगा

१. कृति पूर्ण कीजिए ।

१.	
२.	
३.	
४.	

(२)

लोग खून न देने का कारण बताते हैं -

२) निम्नलिखित शब्दों के प्रत्यय हटाकर मूल शब्द लिखिए :

(२)

१) बीमार २) अभिनेता ३) कमजोर ४) हमारी

३.) 'ब्लड बैंक समय की माँग' इस विषय पर स्वमत लिखिए ।

(२)

कृति ०३ आ) निम्नलिखित में से किसे एक का उत्तर ८० से १०० शब्दों में लिखिए ।

(४)

१) 'मौसम' नुकड़ नाटक में वर्णित समस्याओं पर प्रकाश डालिए ।

२) 'रक्तदान के लिए सामाजिक जागृति की आवश्यकता', नाटक के आधार पर स्पष्ट कीजिए ।

**विभाग-४ व्यावहारिक हिंदी, अपठित
गद्यांश एवं पारिभाषित शब्दावली**

कृति -४ अ) निम्नलिखित का उत्तर लगभग १०० से १२० शब्दों में लिखिए ।

(६)

१) 'शिक्षा के क्षेत्र में ई - तकनीक का प्रयोग' का समाचार लेखन कीजिए ।

अथवा

परिच्छेद पढ़ कर दी है सूचना के अनुसार प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

प्रगल्भ : आर.जे. को तकनीकी के संदर्भ में किन-किन बातों की जानकारी होनी चाहिए?

अनुराग : आज का युग तकनीकी युग है । आर.जे को तकनीकी चीजों की जानकारी होनी ही चाहिए । अलग-अलग सॉफ्टवेयर जो हर दिन बाजार में आ रहे हैं, उनकी उपयोगिता, नई आनेवाली मशीनों के बारे में जानकारी, ध्वनिमुद्रण के बारे में जानकारी रखना आर.जे के लिए आवश्यक है ।

प्रगल्भ : अनुराग जी ! आपके साथ हुई बातचीत के दौरान बहुत महत्वपूर्ण जानकारी मिल रही है । सर, मुझे तो लगता है कि आर.जे सामाजिक जागरूकता फैलाने में भी महत्वपूर्ण भूमिका निभा सकता है ।

अनुराग : तुम्हारी बात बिल्कुल सही है । किसी भी काम को समाज से दूर रहकर नहीं किया जा सक तो समाज के हर घटक से जुड़ा हुआ है । जैसे - हम अपने कार्यक्रम के दौरान पर्यावरण दिवस, साक्षरता, बाल मजदूरी, दहेज समस्या, कन्या साक्षरता, विश्व पुस्तक दिवस, किसान और खेती का मतदान जनजागृति आदि विषयों पर चर्चा करते हुए मनोरंजनात्मक ढंग से लोगों के बीच में जागरू करते हैं । 95 96

प्रगल्भ : जी सर, मैं आपको एक बात बताना चाहता हूँ । अभी जो चुनाव हुआ है ना, उसमें मेरे कितने स के साथ मतदान किया । सर, आप जैसे रेडियो जॉकी को सुनकर मेरे बहुत से दोस्त व्यसनमुक्त भी श्रेय में आर.जे को देना चाहेंगे ।

अनुराग : यह तो हमारा फर्ज है

१) आकृति पूर्ण कीजिए

१.	
२.	
३.	
४.	

आर. जे. इन क्षेत्रों में जागरूकता फैलाते हैं-

२) निम्नलिखित शब्दों के लिए गद्यांश से पर्यायवाची शब्द लिखिए ।

१) सूचना

२) मित्र

३) लाभदायक

४) बदलाव

३) 'विद्यार्थी जीवन में पुस्तकालय की भूमिका' इस विषय पर ४० से ५० शब्दों में अपने विचार प्र कृति०४ आ) निम्नलिखित में से किसी एक का उत्तर ८० से १०० शब्दों में कीजिए । (कोई एक

अ) मनोरंजन के क्षेत्र में हिंदी भाषा के माध्यम से रोजगार की संभावनाएँ लिखिए ।

आ) विद्यार्थी जीवन में ई-अध्ययन का महत्त्व स्पष्ट कीजिए ।

अथवा

१) 'रेडियो जॉकी का अर्थ है

१) अक्षरोही

२) फैलाना

३) प्रस्तुत करना

४) सभी

२) भारत का पहला समाचार पत्र है ।

१) बंगाल गजट

२) नवभारत

३) यशोभूमि

४) अमर उजाला

३) रेडियो कि शुरुआत हुई ।

१) 1921

२) 1922

३) 1923

४) 1924

४) इन्टरनेट को हिंदी में कहते हैं ।

१) केबलजाल

ख) अंतरजाल

ग) नेटवर्क जाल

घ) परिचर

इ) निम्लिखित अपठित गद्यांश पढ़कर कृतियां पूर्ण कीजिए :

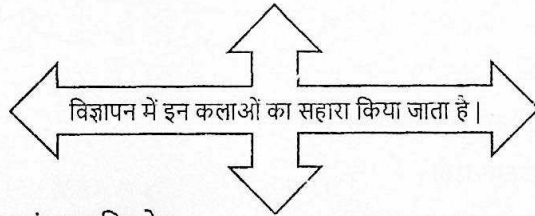
(६)

आज की युग-चेतना की दृष्टि से विभिन्न कलाओं के अंतर्गत विज्ञापन को भी एक उपयोगी कला कह सकते हैं। इस दृष्टि से ही आज के युग को विज्ञापन का युग भी कहा जाता है। विज्ञापन का एक खास प्रभाव और महत्व हुआ करता है। वह सामान्य को विशेष और कई बार विशेष को सामान्य बना देने की अदभुत क्षमता रखता है। यह क्षमता ही वास्तव में इसकी कला है और यही कारण है कि विज्ञापनों से जुड़े लोग भी आज कलाकार कहलाते हैं। वस्तुतः इस विज्ञापन कला को प्रभावी बनाने के कारण रूप में अन्य कई कलाओं का महत्वपूर्ण योगदान रहता है। उनमें से प्रमुख है - लेखन-कला, चित्रकला, सिने-कला और प्रकाशन प्रसारण कला। प्रकाशन-कला और छापेखाने का भी विज्ञापन कला के प्रचार-प्रसार में कम योगदान नहीं है।

उपलब्ध साधनों के आधार पर आज हमारे पास विज्ञापन के प्रसारण के तीन दृश्य, श्रव्य और पाठ्य साधन विद्यमान है। सिनेमा और दूरदर्शन में दृश्य-श्रव्य दोनों का एकीकरण या समावेश हो जाता है। इनमें हम विज्ञापित वस्तुओं के रंग-रूप, आकार-प्रकार के साथ-साथ उनके प्रयोग-प्रभाव के भी प्रत्यक्ष दर्शन कर लेते हैं और वह प्रभाव प्रायः गहरा हुआ करता है। श्रव्य साधन के रूप में वस्तुओं का विज्ञापन करने के लिए आकाशवाणी या रेडियो का सहारा लिया जाता है। विज्ञापनकर्ता यानी विज्ञापित वस्तु के संबंध में बताने वाले कलाकार ऐसे-ऐसे श्रव्य साधनों का सहारा लेते हैं कि वास्तव में दृश्य जैसा प्रभाव ही दिखाई देने लगता है। वस्तु या उत्पादन के संबंध में तो प्रभावशाली भाषा-भंगिमा का सहारा लिया ही जाता है, बीच में चुटकुलों, फिल्मी गीतों, छोटी-छोटी कहानियों, श्रव्य-झांकियों का सहारा लेकर भी विज्ञापित वस्तु के महत्व की छाप बिठा दी जाती है। वास्तव में ऐसा करने में ही इस कला की सफलता और महत्व है। पाठ्यरूप में समाचार-पत्रों, पोस्टरों, साइनबोर्डों, बड़े-बड़े बैनरों और नियोन साइन आदि का सहारा लिया जाता है। नियोन साइन तथा बड़े-बड़े प्ले बोर्ड तो पाठ्यता के साथ-साथ दृश्यमयता का प्रभाव भी डालकर प्रदर्शित या विज्ञापित वस्तु तक अवश्य पहुंचने का प्रभाव छोड़ जाते हैं। दृश्य, श्रव्य, पाठ्य आदि सभी रूपों में आज की विज्ञापन-कला नारी के सुघड़ सौंदर्य का खूब प्रयोग कर रही है। पर स्थिति दुखद या भयावह तब प्रतीत होने लगती है, जब नारी को नज़्र या अर्धनज़्र रूप में प्रस्तुत किया जाता है।

१) कृति पूर्ण कीजिए

(२)

२) उपरोक्त गद्यांश से युग्म शब्द ढूंढकर लिखो।

(२)

- १) २) ३) ४)

(३.) "मनुष्य के जीवन पर विज्ञापन का प्रभाव" इस विषय पर से शब्दों में अपने विचार प्रकट कीजिए

(२)

कृति ४ ई(निम्लिखित शब्दों में से किन्हीं चार पारिभाषित शब्दों के हिंदी शब्द लिखिए :

(४)

१) GOVERNOR	5) NOTIFICATION
२) ELIGIBILITY	6) COMMISSION
३) ORBIT	7) REGISTRAR
४) NETWORK	8) STORAGE

विभाग -५ व्याकरण (अंक -१०)

कृति ५. (अ) निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं दो वाक्यों का काल परिवर्तन करके वाक्य फिर से लिखिए : (कोष्ठक की सूचनानुसार) (२)

- १) मछुआ नदी के तट पर पहुंचा। (सामान्य वर्तमान काल)
- २) बबन उसे सलाम करता है। (पूर्ण भूतकाल)
- ३) आप सबको जीत सकते हैं। (सामान्य भविष्यकाल)
- ४) हम स्वयं ही आपके पास आ रहे थे। (सामान्य भविष्यकाल)

आ) निम्नलिखित पंक्तियों में उद्धृत अलंकार पहचानकर उनके नाम लिखिए। (कोई दो) (२)

- १) चारु चंद्र की चंचल किरणें, खेल रही थीं जल-थल में।
- २) तीन बेर खातीं है, सो तीन बेर खाती हैं।
- ३) रहिमन पानी राखिए, बिन पानी सब सून। पानी गए न ऊबरे, मोती मानुस चून ॥
- ४) कनक-कनक ते सौ गुनी, मादकता अधिकाय। इहिं खाए बौराय नर, उही पाए बौराय ॥

कृति ५. इ (निम्नलिखित पंक्तियों में उद्धृत रस पहचान कर उसका नाम लिखिए (कोई दो) : (२)

- १) ऐसा शूर वीर हूँ, पापड़ तोड़ सकता हूँ।
अगर गुस्सा आ जाए तो कागज मरोड़ सकता हूँ ॥
- २) दूर फिरंगी को करनेकी सबनेमन मेंठानी थी।
चमक उठी सन सत्तावन में वह तलवार पुरानी थी।
- ३) अबला जीवन हाय! आँचल में है दूध और आँखों में पानी।
- ४) मैं एक शूरवीर हूँ, पापड़ तोड़ सकता हूँ।
अगर गुस्सा आ जाए तो कागज मरोड़ सकता हूँ ॥

कृति (ई) निम्नलिखित मुहावरों का अर्थ लिखकर वाक्य में प्रयोग कीजिए (कोई दो) (२)

- १) नाम कमाना।
- २) हाथ-पैर मारना।
- ३) हथेली पर सरसों जमाना।
- ४) नुक्ताचीनी करना।

उ) निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध करके वाक्य फिर से लिखिए। (कोई दो) (२)

- १) मल्लिका ने देखी तो आँखे फटी रह गया।
- २) तुम झूठे साबित होगा।
- ३) उसे तो मछुए पर दया करना चाहिए था।
- ४) पेड़ पर सुंदर फूल खिला है?

कृतीपत्रिका

अकरावी - मराठी

वेळ : ३ : ०० तास

एकूण गुण - ८०

कृतीपत्रीकेसाठी सूचना :

१. आकलन कृती व व्याकरण या मधील आकृत्या किंवा चौकटी पेनाने अथवा पेन्सिलीने काढाव्यात .
२. स्वचता, निटनिटकेपणा व लेखन नियमांनुसार लेखन यांकडे जाणीवपूर्वक लक्ष द्यावे.

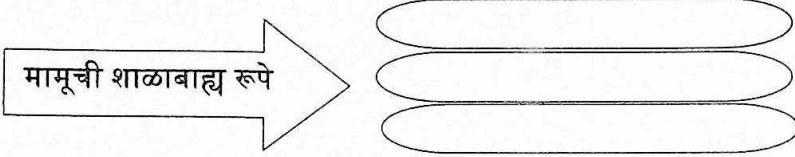
भाग १ : गद्य गुण- २०

प्रश्न 1. अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती पूर्ण करा :

(८)

१. आकृतिबंध पूर्ण करा :

२

२. खालील वाक्यप्रचारांचा अर्थ लिहून वाक्यात उपयोग करा :

२

१) माज नसणे -

२) कंठ दाटून येणे -

डुईला अबोली रंगाचा फेटा, अंगात नेहरू शर्टावर गर्द निळं जाकीट, जाकिटाच्या खिशात चांदीच्या साखळीचं एक जुनं पॉकेट वॉच, खाली घेराची आणि घोट्याजवळ चुण्या असलेली तुमान, पायात जुनापुराणा पंपशू हा मामूचा पोशाख आहे.

शाळेत तो शिपाई आहे; पण शाळेबाहेर तो बहुरूपी आहे. कुठं फळांच्या मार्केटमध्ये एखादया बागवानाच्या दुकानावर घटकाभर बसून त्याचं दुकान चालव, तो हातावर ठेवेल ते अल्लाची खैर म्हणून आपलंसं कर; कुठं एखादया मुस्लिम अधिकाऱ्याच्या बच्चाबच्चीला उर्दूची शिकवण दे. एक ना दोन नानात-हेच उद्योग मामू करतो.

शाळेतील लोकांना तो शिपाई वाटतो. शाळेबाहेरच्या लोकांना त्याची अनेक रूपं दिसतात. मौलवी, व्यापारी, उस्ताद या सगळ्यांचा अंतर्भाव करता येईल असं साऱ्यांनी त्याला सुटसुटीत नाव देऊन टाकलंय - मामू !

दहा वर्षांपूर्वी मी या शाळेत रुजू झालो तेव्हापासून या माणसाला जवळून पारखत आलोय. गरीब माणसानं किती आणि कसं हुशार असावं याचा मामू एवढा मासला मला काही बघायला मिळालेला नाही.

मी मामूच्या घरी गृहप्रवेशाच्या कार्यक्रमाला गेलो. त्याची कर्तबगारी बघून खूप समाधान वाटलं. मामूनं केलेल्या कष्टमय चाकरीचं फळ म्हणून असेल; पण त्याची सगळीच मुलं गुणवान निघालीत. पैसा कमावतात म्हणून माज नाही. बापाचा शब्द त्यांच्या लेखी शेवटचा शब्द आहे. तो कधी खाली पडत नाही.

३. मामूच्या व्यक्तित्वाचे (राहणीमान, रूप) चित्रण तुमच्या शब्दांत करा ?

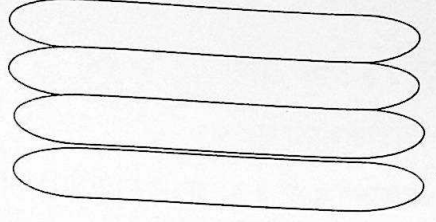
४

प्रश्न १. आ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती पूर्ण करा :

१. कृती पूर्ण करा :

(८)
२

'पैशानेच जगता येते', हा जीवनाचा उद्देश्य असला, की मानवी व्यवहाराचे होणारे स्वरूप

२. 'पैसा हा साधन आहे, साध्य नव्हे', हे विधान पाठाधारे तुमच्या शब्दांत स्पष्ट करा ?

२

एकदा पैशानेच जगता येतं-पैशासाठीच जगायचं असतं, हाच जगण्याचा उद्देश झाला, की मग शिक्षण पैशासाठीच होतं. सजणं, धजणं, प्रेम, कलानिर्मिती, श्रद्धा, भक्ती, मंदिरे यांचीही दुकानं होतात, मग दुकानातली भाषा खरेदी-विक्रीचीच असते. तिथे 'संवाद' नसतो. असतो तो खरेदी-विक्रीचा व्यवहार.

हीच दुकानाची लागण बाहेरून आत सरकली, बघता बघता घरंही अबोल झाली. वडील-आई यांच्या स्पर्शातून जाणवणारं वात्सल्याचं ऊबदार घर आर्थिक हव्यासाच्या बुलडोझरखाली भुईसपाट झालं न् तिथं बांधला गेला नात्याचा एक चकचकीत काचमहाल ! इथे माणूस 'दिसत' होता; पण 'जाणवत' नव्हता. ओठ हलत होते; पण साद पोहोचत नव्हती. ज्या पिढीनं उत्कट नात्यांचे दुथडी भरलेले काठ अनुभवले, ती पिढी काठावरच फेकली गेली. डोळ्यांत खिन्न अश्रू अन् काळजात क्रंदन घेऊन फक्त बघत राहिली. हे काय घडतंय ? माणसं असं का वागताहेत ? शिक्षणाचं असं काय होतंय ? वृत्तपत्रं समाजाला कुठं नेत आहेत ? कोसळत कोसळत अजून सारी पडझड कुठपर्यंत खाली जाणार आहे ? याचा पोखरणारा भुगा घेऊन सत्तर- पंचाहत्तरीची मनं कातर होत राहिली. अर्थात, त्यांना काय वाटतंय, याकडे लक्ष द्यायला दुकानरूप जगाला-पैशानंच सुख खरेदी करायला निघालेल्या घराला वेळच कुठं होता ? तरुण चाकं धावत होती, म्हातारे पाय काठावर थरथरत उभेच होते-पैलतीराची नाव येईल म्हणून...

संवादाचं 'मूल्य' तुडवणाऱ्या या काळात, संवेदनांचे निरोप समारंभ साजरे होऊ लागले. घर, शाळा, मंदिरे ही समाजाची आशास्थानं होती; पण या काळात घर म्हणजे चार घटकांचा निवारा, पुन्हा पोटाथी आकाशात उडून उडून थकून भागल्यावर टेकायला एक लॉज, एवढंच काय ते घर उरलं. वडील सहा-आठ महिने दौऱ्यावर घरात आले, की सारखे फोनवर. आई कामावर. घरी आली, की सिरियल बघण्यात मग्न ! मुलं पळताहेत-या क्लासमधून त्या क्लासमध्ये प्रश्नपत्रिकांचे गळे सोडवत.

३. 'मानवी जीवनात संवादाचे महत्व' या विषयी तुमचे मत स्पष्ट करा ?

४

प्रश्न १. इ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती पूर्ण करा :

(४)

१. लिहा :

१

अ. उषावहिनी शेवटच्या कार्यक्रमाला का येऊ शकल्यानाही

आ. उषावहिनींच्या जागी शेवटच्या कार्यक्रमाला कोण गेली

२. कारण शोधा व लिहा :

१

अ. महिला प्रेक्षकांत अपेक्षाभंगाची एक जोरकस लाट पसरली ; कारण -

निवेदिकेचं शेवटचं वाक्य संपलं आणि उषावहिनींनी रंगमंचावर प्रवेश केला. प्रेक्षकांनी टाळ्या वाजवून त्यांचं स्वागत केलं; पण त्या वेळी महिला प्रेक्षकांत अपेक्षाभंगाची एक जोरकस लाट पसरली. 'वहिनींचा सल्ला दरवेळी आवर्जून पाहिला जायचा, त्याचं एक प्रमुख कारण उषावहिनींनी नेसलेली साडी ! वीस वर्षांमधल्या प्रत्येक कार्यक्रमानंतर उषावहिनींच्या साडीवर चर्चा व्हायची आणि अगदी तशीच साडी खरेदी करायला बायकांच्या शोधयात्रा निघायच्या. आजचा शेवटचा कार्यक्रम ! म्हणजे उषावहिनी नक्कीच अशी साडी नेसतील, की बायकांनी जन्मभर लक्षात ठेवावी ! तर आज उलटाच प्रकार ! उषावहिनी त्याच; पण तरीही त्या त्याच नसाव्यात असा काहीतरी व्यक्तित्वातला बदल ! साडी तर अगदीच साधीशी, सर्वसाधारण काठापदराची, मळखाऊ रंगाची सुती ! कोणीतरी कुजबुजली, "शी, ही कसली साडी?"

उषावहिनींनी एक स्मितहास्य केलं आणि थोड्याशा प्रास्ताविकानंतर कार्यक्रमाला सुरुवात झाली. प्रथम एका तरतरीत आधुनिक स्त्रीने आपली समस्या सांगितली.

"मी एक नोकरी करणारी स्त्री. माझं नाव सुचरिता नवरे. माझी समस्या ही आहे, की घरातली कामं फक्त मला दिसतात, ह्यांना दिसत नाहीत. म्हणजे मी ती केली नाहीत तर ते त्यांना बरोब्बर दिसतं; पण 'स्वतः करा' असं मी सांगितलं तर ते एकदम आंधळे होतात." असली उषावहिनींनी दिलेला कागद नकली उषावहिनींनी डोळ्यांखालून घातला होता. '... संसाररथाची दोन चाकं म्हणजे नवरा आणि बायको. एक चाक थोडंसं कुचकामी असेल तर दुसऱ्या चाकाने आपल्यावर जास्त भार घ्यावा...' उषाताईंचा सल्ला त्यांनी चुरगाळून टाकला.

३. 'स्त्रीने स्वतःच्या आत्मसन्मानाला जपले पाहिजे', या विषयी तुमचे विचार लिहा ?

२

भाग २ : पद्य गुण-१६

प्रश्न २. अ) पुढील कवितेच्या आधारे दिलेल्या सूचनांनुसार कृती पूर्ण करा :

(१) चौकटी पूर्ण करा :

(८)

१) कवयित्रीने जिला विनंती केली ती

२

२) कडाडत्या उन्हाला दिलेली उपमा

(२) कारणे लिहा :

१) बैलाचे मालक बेचैन झाले आहेत, कारण

२

२) बाळांचे तोंडे कोमेजली, कारण

पीठ कांडते राक्षसी

तसें कडाडतें ऊन :

प्राणसई घनावळ

कुठे राहिली गुंतून ?

दिला पाखरांच्या हातीं

माझा सांगावा धाडून :

ये ग ये ग घनावळी

मैत्रपणा आठवून...

पडवळा-भोपळ्यांचीं

आळीं ठेविलीं भाजून,
हुडा मोडून घरांत
शेणी ठेविल्या रचून,
बैल झाले ठाणबंदी,
झाले मालक बेचैन,
तोंडे कोमेलीं बाळांचीं
झळा उन्हाच्या लागून,
विहिरीच्या तळीं खोल
दिसूं लागलें ग भिंग,
मन लागेना घरांत :
कधी येशील तू सांग ?

(३) पावसानंतर तुमच्या परिसरातील होणाऱ्या बदलाचे वर्णन करा ?

४

प्रश्न 2. अ) पुढील कवितेच्या आधारे दिलेल्या सूचनांनुसार कृती पूर्ण करा :

(८)

(१) वाक्य पूर्ण करा :

२

- १) चल सुराबरोबर आपण —————>
- २) खेळून रंगपंचमी —————>

(२) कारणे लिहा :

२

१) कवी झाडांच्या मनात जाऊ इच्छितो , कारण

२) तो फाया कानी ठेवू...कवीने असे म्हंटले , कारण

झाडांच्या मनात जाऊ, पानांचे विचार होऊ
पोपटी स्पंदनासाठी, कोकीळ होऊनी गाऊ...
बहरात वसंतामधल्या, तो सूर सावळा ऐकत
जातील फुलेही रंगून, जन्माला अत्तर घालत
चल सुराबरोबर आपण, तो फाया कानी ठेवू...
खेळून रंगपंचमी, फुलपाखरे भिजली सारी
हा थवा असे रंगीत की पताकाच फिरणारी
हे भिरभिरणारे तोरण दाराला आणून लावू...
ही कोणाची रे करणी डोळ्यांत झऱ्याचे पाणी
हे उधाण आनंदाचे की देवाघरची गाणी

(३) निसर्गातील घटक व मानवी जीवन यांचा परस्पर संबंध स्पष्ट करा ?

४

किंवा

‘वृक्षवल्ली आम्हा सोयरे’ या ओळीच्या आधारे वृक्षांचे महत्त्व तुमच्या शब्दांत लिहा ?

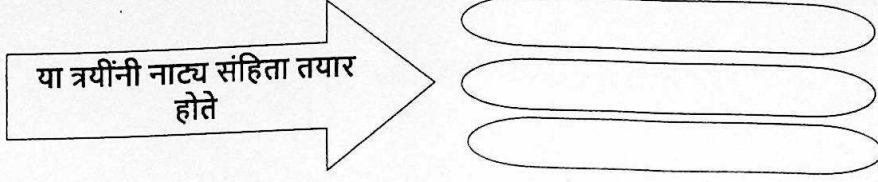
भाग ३ - साहित्य प्रकार- नाटक गुण- १०

प्रश्न 3. अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती पूर्ण करा :

(४)

१. कृती पूर्ण करा :

१

२. उताऱ्याच्या आधारे वाक्य पूर्ण लिहा :

१

१) रंगभूमीवर सादर होणारा

२) कशात संघर्षाशिवाय रंगत नाही

नाटक हा लेखक, दिग्दर्शक, कलाकार, तंत्रज्ञ यांच्या साहाय्याने रंगभूमीवर सादर होणारा आणि त्याचप्रमाणे नाट्यगृहात समूहाने एकत्रितरीत्या आस्वाद घेता येईल असा कलाप्रकार आहे. नाटक हे जीवनाचे चित्र असते आणि ते कलाकारांच्या माध्यमातून सादर केले जाते. डोळ्यांनी पाहायचे आणि कानांनी ऐकायचे म्हणून ही दृक्श्राव्य कला आहे. नाटक हे सांघिक कार्य आहे.

नाट्यसंहितेचे स्वरूप - नाटकात महत्त्वाची असते ती संहिता! नाट्यसंहिता जितकी परिपूर्ण, दर्जेदार तितकेच नाटकाचे यश खात्रीलायक. शब्द आणि कथानक जितके सशक्त, तितके नाटक उंचीवर जाणार, हे निश्चित! एक कथाबीज घेऊन नाटककार त्याभोवती घटना व पात्र यांची गुंफण करतो. कथानकात नाटककार वैशिष्ट्यपूर्ण रचना करून नाटक रंगतदार करतो. यासाठी कथानक दमदार असावे लागते. समाजातील विविध स्तरांतील लोकांना जिव्हाळ्याचे वाटणारे विषय नाटककार मांडतो. सामाजिक स्थितीचे यथार्थ आणि रसपूर्ण दर्शन घडवणे हे नाटकाचे ध्येय असते. अशा स्थितीचे दर्शन घडवताना माणसांच्या मनोव्यापारांची दखल घेणे क्रमप्राप्त ठरते. पात्रांच्या मनोव्यापाराच्या दर्शनासाठी नाटकातील स्वगताचा परिणामकारकपणे वापर केला जातो. त्यामुळे नाटकातील कथानकाला साजेशी पात्ररचना नाटककाराला करावी लागते. नाटकातील पात्रांचे असे शाब्दिक चित्रण करणे, की ज्यामुळे नाटकाचा तोल सांभाळला जाईल, ही जबाबदारीही नाटककाराला पार पाडावी लागते. कथानकातील आशयात संघर्षाशिवाय रंगत येत नाही. परस्परविरोधी स्वभावांतून, कृतींतून, भाव-भावनांच्या तणावातून संघर्ष निर्माण होऊ शकतो. भूमिकांच्या परस्पर नात्यातील संघर्ष, भूमिका व परिस्थिती यांतील संघर्ष यांमुळे नाटक परिणामकारकपणे वठते.

नाटकातील सर्वात महत्त्वाचा घटक म्हणजे संवाद ! खटकेबाज, चुरचुरीत, नर्मविनोदी संवाद नाटकाची रंगत वाढवतात. नाट्यविषयाला साजेसे संवाद नाट्यकृतीतील आशय योग्य पद्धतीने प्रेक्षकांपर्यंत पोहोचवतात. संवादफेकीमुळे नाटकाचा बाज प्रेक्षकांना कळतो. संवाद, रंगसूचना व स्वगत या त्रयींनी नाट्यसंहिता तयार होते.

(३) 'नाटक हा साहित्य प्रकार इतर साहित्य प्रकारांपेक्षा वेगळा आहे'. हे विधान स्पष्ट करा ?

२

प्रश्न ३. आ) खालीलपैकी कोणते ही दोन कृती सोडवा

(६)

१. 'हसवाफसवी' या नाटकाच्या आधारे मोनिका व कृष्णराव यांच्यातील संवादाची तुम्हांला समजलेली वैशिष्ट्ये लिहा ?
२. 'ध्यानीमनी' या नाटकाच्या आधारे शालूला सदाने साथ का दिली असावी ते स्पष्ट करा ?
३. 'सुंदर मी होणार' या नाटकाच्या आधारे राजवाडी आणि नंदनवाडी यांच्यातील अंतर दूर होण्यासाठी त्या काळाचा विचार करून उपाय सुचवा ?

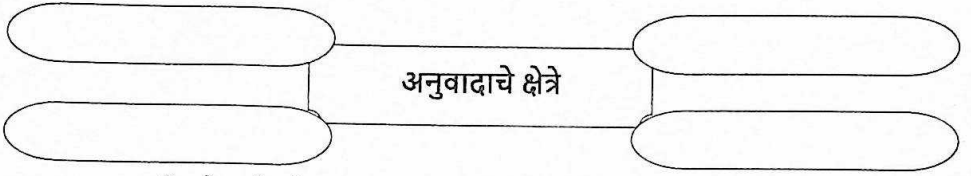
भाग ४- उपयोजित मराठी गुण -१४

प्रश्न 4. अ) खालील उताऱ्याच्या आधारे सुचनेनुसार कृती पूर्ण करा :

(४)

१) कृती पूर्ण करा :

२

'अनुवाद' या शब्दाची फोड केली तर 'अनु' म्हणजे 'मागाहून'. 'वाद' हे 'वद' या धातूचे रूप आहे. अर्थात 'मागाहून सांगितलेले' असा अनुवाद या शब्दाचा अर्थ होतो. ज्येष्ठ भाषा अभ्यासक प्र. ना. परांजपे यांच्या मते, 'अनुवाद म्हणजे मौखिक किंवा लिखित भाषेच्या माध्यमातून एकदा व्यक्त झालेल्या आशयाची, त्याच भाषेच्या किंवा दुसऱ्या एखाद्या भाषेच्या माध्यमातून पुन्हा केलेली मौखिक किंवा लिखित अभिव्यक्ती होय.' अनुवाद ही जशी दोन भाषांमधील आंतरक्रिया असते तशीच ती दोन संस्कृतींमधीलही आंतरक्रिया असते. त्या भाषांपैकी ज्या भाषेतल्या मजकुराचा अनुवाद करायचा त्या भाषेला मूळ भाषा अथवा स्रोत भाषा (Source Language) असे म्हणतात, तर ज्या भाषेत अनुवाद करायचा तिला लक्ष्य भाषा (Target Language) असे म्हणतात. प्रत्येक भाषेला एक परंपरा असते आणि त्या भाषेतील साहित्यात ज्ञानभांडाराचे संचित असते. त्यामुळे अनुवाद करणे म्हणजे एखादया साहित्यकृतीचे शब्दशः भाषांतर करणे नव्हे, तर मूळ साहित्यकृतीमधील सांस्कृतिक, सामाजिक वातावरण, विचार आणि भावभावना दुसऱ्या भाषेतील वाचकांपर्यंत संक्रमित करणे होय. अनुवादाचे क्षेत्र पूर्वी प्रामुख्याने साहित्यापुरते मर्यादित होते. त्याच्या जोडीला विज्ञान-तंत्रज्ञान आणि उद्योगविषयक साहित्याचे गरजेनुसार अनुवाद होत होते. आता अनुवादाचे क्षेत्र विस्तारत आहे. रेडिओ, दूरचित्रवाणी, चित्रपट या माध्यमांत अनुवादाच्या मोठ्या संधी उपलब्ध होत आहेत. अनेक आंतरराष्ट्रीय दूरचित्रवाणी वाहिन्या विविध प्रादेशिक भाषांमध्ये प्रसारण करू पाहात आहेत. त्यांना चांगले अनुवादक हवे असतात. बहुराष्ट्रीय कंपन्या व्यापाराच्या निमित्ताने जगभर पोहोचत आहेत. प्रसार आणि जाहिरात कार्यासाठी त्यांना स्थानिक भाषांमधील अनुवादाची गरज भासत आहे. शिक्षणक्षेत्राचा विस्तार होत आहे. जगभरात होत असलेला ज्ञानाचा विस्फोट शिक्षणाच्या माध्यम भाषांमधून पोहोचवण्यासाठी तज्ज्ञ अनुवादकांची गरज आहे. त्यामुळे अनुवादाच्या क्षेत्रांमध्ये व्यवसायाच्या अनेकानेक संधी उपलब्ध होत आहेत.

२) अनुवाद म्हणजे काय ते सांगून अनुवादाची दोन क्षेत्रे सांगा ?

२

आ) खालील मुद्यांच्या आधारे कोणतीही दोन कृती सोडवा .

(१०)

१) 'सूत्रसंचालक होण्यासाठी पूर्वतयारी' पुढील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा :

मुद्दे : वाचन - श्रवण आणि निरीक्षण - आवाजाची जोपासना - ध्वनिवर्धकाच्या वापराचा सराव - चिंतन आणि निवेदनाचा सराव .

२) मुद्रितशोधनासाठी लागणारी कौशल्ये सविस्तर विशद करा ?

३) उत्तम रेडिओजॉकी होण्यासाठी तुम्हांला प्राप्त करावी लागणारी भाषिक कौशल्ये लिहा ?

४) 'महाविद्यालयातील पहिला दिवस' या विषयावर अनुदिनी (ब्लॉग) लिहा ?

भाग ५- व्याकरण गुण - २०

प्रश्न ५. अ) सूचनांनुसार कृती करा :

(३)

(१) 'आपल्याभोवती वावरणाऱ्या कोल्ह्यांपासून दूरच राहावे.' या वाक्यातील 'कोल्हा' या शब्दातून व्यक्त होणारा लक्ष्यार्थ....

(अ) जंगलातील धूर्त प्राणी (आ) मळ्यातील मका खाणारा (इ) धूर्त माणसे

(२) हा काव्यगुण वीर व रौद्र रसांना पुष्टी कारक आहे.

(अ) ओज (आ) माधुर्य (इ) प्रसाद

(३) सोनाली चहा किंवा कॉफी घेते.

(अ) केवल वाक्य (आ) मिश्र वाक्य (इ) संयुक्त वाक्य

आ) खालील वाक्यांतील काळ ओळखून त्यापुढे दिलेल्या कंसातील सूचनेनुसार वाक्य बदल करा (२)

(१) मी तबला वाजवतो. (पूर्ण भूतकाळ करा)

(२) रस्त्याच्या डाव्या बाजूने चालावे. (साधा वर्तमानकाळ करा)

इ) अक्षर फरकाने अर्थ बदल :

(२)

क्र.	शब्द	अर्थ	वाक्यांत उपयोग
१	प्रहर प्रहार		
२	सन सण		

ई) पुढील पारिभाषिक शब्दांचा योग्य अर्थ लिहा

(३)

१) FELICITATION -

२) ADMINISTRATION -

३) CIRCULAR -

४) DEAN -

५) DRAFT -

उ) कोणत्याही एक विषयावर २०० ते २५० शब्दांत निबंध लिहा

(१०)

१. एक अविस्मरणीय सहल

२. माझा आवडता कलावंत

३. मी रस्ता बोलतोय

४. इंटरनेट (आंतरजाल) खंडित झाले तर...

५. विज्ञान : शाप की वरदान ?

*****समाप्त*****

(ب) درج ذیل اقتباس کا مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجیے۔

[۱۰]
[۱۰]

(۱) سرگرمی مکمل کیجیے۔ [غیر درسی اہلیاس]

فرہنگ آصفیہ

اشاعت کی پہلی مختصر صورت _____ کے نام سے شائع ہوئی۔

۱۸۶۸ء میں لغت پر کام کا آغاز کرنے والے _____

۱۸۷۸ء میں جس نام سے شائع ہوئی _____

بطور رسالہ اہانتہ قسط کے جس نام سے شائع ہوئی _____

اس دور کی اہم ترین ادارہ روز کی چند بہترین لغات میں سے ایک فرہنگ آصفیہ پر کام کا آغاز سید ہلوی نے ۱۸۶۸ء میں کر دیا تھا۔ اس کی اشاعت پہلے مختصر صورت میں مصطلحات اردو کے نام سے ہوئی۔ اس کے بعد یہ ۱۸۷۸ء میں ارمغانِ دہلی کے نام سے چھپی۔

پھر انھوں نے اس کی تکمیل تدوین کا کام شروع کیا اور ہندوستانی اردو لغات کے نام سے اسے نومبر ۱۸۸۲ء میں بطور رسالہ ماہانہ قسطوار چھاپنا شروع کیا۔ ۱۸۹۲ء میں اس کی تدوین کا مکمل ہوا۔ گویا اس کی تکمیل میں تیس سال لگے۔ نظام دکن نے مؤلف سید احمد ہلوی کو اس لغت کے لیے انعام بھی دیا۔ نظام کے خطاب اور تخلص آصف کی مناسبت سے اس کا نام فرہنگ آصفیہ رکھا گیا۔ قسط وار چھپے ہوئے لغت کے رسالوں کو جلد اول اور جلد دوم پر تقسیم کر دیا گیا تھا۔ تیسری جلد رسالوں کی بجائے باقاعدہ بڑی تقطیع پر لغت کی صورت میں

۱۸۹۹ء میں چھاپی گئی۔ چوتھی جلد ۱۹۰۱ء میں شائع ہوئی۔ اس عرصے میں جلال لکھنوی کی دو لغات، گنجینہ زبان اردو اور سرمایہ زبان اردو

پرنسپل لال کی مخزن محاورات مرزا محمد تقی عرف مچھو بیگ ستم ظریف کی بہار ہند، غلام سرور لاہوری کی جامع لغات اور بعض دوسری دو بہ اردو لغات چھپ چکی تھیں مگر سچی بات یہ ہے کہ یہ سب مل کر بھی فرہنگ آصفیہ کو نہیں پہنچ سکتیں۔ امیرینائی کی امیر لغات کی پہلی ۱۸۹۳ء میں چھپ چکی تھی اور سید احمد ہلوی نے امیر پر سرتے کا الزام بھی لگایا جو سزا سزا غلط تھا۔ امیر کی لغت لکھنا چاہتے تھے لیکن کی بیماری اور پھر وفات کے سبب یہ کام نامکمل رہ گیا۔ ان کی بقیہ زیر تالیف جلدوں میں سے صرف تیسری جلد کا مسودہ دستیاب ہو سکا

یہ ۲۰۱۰ء میں شائع ہوا۔

(۲) نام لکھ کر خاکہ مکمل کیجیے۔

[۱۰]

لغت کا نام

مصنف

جلال لکھنوی

پرنسپل لال

مچھو بیگ ستم ظریف

غلام سرور لاہوری

لال کے معنی لکھیے۔

نیاب

(۲) مکمل

[۱۰]

[۱۰]

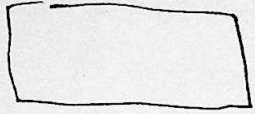
2

محول علم کے لیے لغت کا مطالعہ ضروری ہے۔ اپنی رائے تحریر کیجیے۔

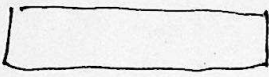
2

سوال نمبر ۲۔ (الف) درج ذیل درسی نظم کا مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیوں کو ہدایات کے مطابق مکمل کیجیے۔ [7]

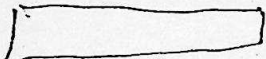
[2]

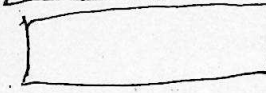
(۱) متعلقہ الفاظ لکھیے۔
(۱) ہم کس کے مٹانے سے نہیں مٹیں گے

(۲) انسان کے چاروں طرف کیا ہے

(۳) ہم کس کے مارنے سے بھی نہیں مریں گے

(۴) کس کے تیور بہت کڑے ہیں

قرنوں کے مٹانے سے مٹے ہیں، نہ مٹیں گے

آفات زمانہ سے جھکتے ہیں، نہ جھکیں گے

اجرے تو دبانے سے دبے ہیں، نہ دبیں گے

ہم موت کے مارے بھی مرے ہیں، نہ مریں گے

ہم زندہ تھے، ہم زندہ ہیں، ہم زندہ رہیں گے

گد مجروح و چرخ مٹانے پہ تلے ہیں

اجرے ہوئے کہسار کے تیور بھی کڑے ہیں

بے درد عناصر بھی بہت پھیرے ہوئے ہیں

بن بن کے مٹے جائیں گے مٹ مٹ کے نہیں گے

ہم زندہ تھے، ہم زندہ ہیں، ہم زندہ رہیں گے

انسان ہے اور چار طرف وادی پر خار

پر ہول مناظر کا وہ ماحول شرابار

وہ بولتے سناٹے، وہ زندان شب تار

کنزور ہیں پر جبر سے فطرت کی لڑیں گے

ہم زندہ تھے، ہم زندہ ہیں، ہم زندہ رہیں گے

(۲) ذیل کے معنی لکھیے۔

(۲) قرنوں

(۱) جبر

(۳) شاعر اس نظم میں کیا کہنا چاہ رہا ہے اس پر اپنی رائے پیش کیجیے۔

سوال نمبر (۲) (الف) درج ذیل درسی غزل کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔ [۷]

(۲)

(۱) درج ذیل سرگرمی مکمل کیجئے۔

(۱) شرم گنہ سے حشر میں -----

(۲) آگ لگانے وہ آئیں گے -----

(۳) ہم سے گلے کا -----

(۴) حنائی میں کس طرح -----

شرم گنہ سے حشر میں جاپانہ جائے گا

ہم سے تو منہ خدا کو دکھایانہ جائے گا

ہم سے بھی اس کا دام گھٹایانہ جائے گا

ان سے جو مول دل کا بڑھایانہ جائے گا

بن بن کے بجلی آگ لگانے وہ آئیں گے

آنکھوں میں نور بن کے سایانہ جائے گا

وہ بھی کھینچے ہیں تیغ بھی ان کی کھینچی ہوئی

دوؤں کا ناز ہم سے اٹھایانہ جائے گا

دل دیں کسی کے دست حنائی میں کس طرح

ہم سے تو آگ میں یہ جلایانہ جائے گا

کیوں جھینڑتے ہو ساتھ میرے شمع بزم کو

روتے ہوؤں کو ہنسایانہ جائے گا

کہتے ہیں وہ ریاض کا دل لے کے کیا کریں

ہم سے گلے کا ہار بنایانہ جائے گا

(۲) درج ذیل الفاظ کے معنی لکھئے۔ (۲)

(۱) شمع -----

(۲) ناز -----

(۳) درج ذیل شعر کی استفسانی وضاحت کیجئے۔ (۳)

دل دیں کسی کے دست حنائی میں کس طرح

ہم سے تو آگ میں یہ جلایانہ جائے گا

۳۔ درج ذیل اضافی مطالعہ کے اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجیے۔ [۲]

(۱) نام لکھ کر خاکہ مکمل کیجیے۔

نمرود کا خاتمہ کرنے والا _____

پنہرن زندگی کو پسند کرنے والا _____

غفلت میں چڑا سونے والا _____

خدائی کا دعویٰ کرنے والا _____

میرے کارناموں کی شاید تم کو خبر نہیں کہ میں نے اس پر وہ دنیا پر کیا کیا جو ہر دکھائے ہیں۔ اپنے بھائی نمرود کا قصہ بھول گئے جو خدائی کا دعویٰ کرتا تھا اپنے سامنے کسی کی حقیقت نہ سمجھتا تھا۔ کس نے اس کا غرور توڑا؟ کون اس پر غالب آیا؟ کس نے سب اس کی خدائی خاک میں مٹی؟ اگر آپ نہ جانتے ہو تو اپنے ہی کسی بھائی سے دریافت کیجیے۔ پانچھتے سینے کہ میرے ہی ایک بھائی پچھمر نے اس سرکش کا خاتمہ کیا تھا۔ اور تم تو ناحق بگڑتے ہو اور خود کو خدا بنا دینا تصور کیے لیتے ہو۔ میں تمہارا مخالف نہیں ہوں۔ اگر تم کو یقین نہ آئے تو اپنے کسی شب بیداری سونی بھائی سے دریافت کر لو۔ وہ میری شان میں کیا کہے گا۔ کل ایک شاہ صاحب عالم دُوق میں اپنے ایک نئے والے سے فرما رہے تھے۔ کہ میں پچھمر کی زندگی کو دل سے پسند کرتا ہوں دن بھر بے چارہ خلوت خانے میں رہتا ہے۔ رات کو جو خدا کی یاد کا وقت ہے۔ باہر نکلتا ہے اور پھر تمام شب تسبیح و تہجد میں کے ترانے گا یا کرتا ہے۔ آدی غفلت میں پڑے سوتے ہیں تو اس کو ان پر غصہ آتا ہے۔ چاہتا کہ یہ کبھی بیدار ہو کر اپنے مالک کے دیے ہوئے۔ اس سہانے خواب و شر وقت کی قدر کریں اور حمد و شکر کے گیت گائیں۔ اس لیے پہلے ان کے کان میں جا کر کہتا ہے۔ اٹھو میاں اٹھو جاگو۔ جاگئے کا وقت ہے۔ سونے کا اور ہمیشہ سونے کا وقت ابھی نہیں آیا۔ جب آئے گا تو بے فکر ہو کر سونا۔ اب تو ہوشیار رہنے اور کچھ کام کرنے کا موقع ہے۔ مگر انسان اس سر ملی نصیحت کی پروا نہیں کرتا اور سوتا رہتا ہے۔ تو بچہ ہو کر غریب و غصب میں اس کے چہرے اور ہاتھ پاؤں پر ڈنک مارتا ہے۔ پروا رہے انسان! آنکھیں بند کیے ہوئے ہاتھ پاؤں مارتا ہے اور بے ہوشی میں بدن کو کھجا کر پھیر سوجاتا ہے اور جب دن دوبیدار ہوتا ہے تو بے چارے پچھمر کو صلا اٹیں سنا تا ہے کہ رات بھر سونے نہیں دیا۔ کوئی اس دردوں غگو سے پوچھے کہ جناب عالی! کون سے سیکھنے جاگے تھے جو ساری رات جاگتے رہنے کا یہ ہوا ہے۔

(۲) درج ذیل الفاظ کے متضاد الفاظ (ضد) لکھیے۔

(۱) بیوقوفی (۲) بھائی [۲]

(۳) پچھمر کے بارے میں انسان کے خیالات کو اپنے جملوں میں تحریر کیجیے۔ [۲]

حصہ : ۳ قواعد (۱۲)

سوال نمبر ۳۔ درج ذیل سرگرمیاں مکمل کیجیے۔

(الف) درج ذیل محاوروں کو جملوں میں استعمال کیجیے۔ (کوئی دو) (۲)

(۱) بے قابو ہونا (۲) پیٹ پالنا (۳) دو ہنتر مارنا

(ب) درج ذیل جملوں میں مفرد، مرکب اور مخلوط کی شناخت کیجیے۔ (کوئی دو) (۲)

(۱) یہ بچپن کی بات ہے۔

(۲) جاوید کے ماموں نے کہا مجھے ایک کام کی وجہ سے دیر ہوگئی تھی۔

(۳) اس نے بازوؤں کو جلدی جلدی حرکت دی اور کچھ اور نیچے اتر آیا۔

(ج) درج ذیل شعر میں استعمال کی گئی تجنیس کا نام لکھئے۔ (۲)

نہیں عشق سے زرد زردار میں ہوں اگر وہ ہے یوسف تو خریدار میں ہوں

(د) درج ذیل شعر کی تقطیع کیجئے اور بحر کا نام لکھئے۔ (فعلون) (۴)

غزل اس نے چھیڑی مجھے ساز دینا ذرا عمر رفتہ کو آواز دینا

حصہ : ۴ تحریری مہارت (۲۸)

سوال نمبر ۴۔ (الف) نظامت کیا ہے؟ (۵)

(ب) آج کے دور میں نظامت کی اہمیت پر روشنی ڈالیے۔ (۵)

(ج) فرض کیجئے کہ آپ کو ایک کارخانے کے مالک یا مزدور سے انٹرویو لینا ہے۔ اس کے لیے کم از کم ۸ سوالات آپ کو پوچھنے ہیں۔ (۸)

(د) درج ذیل اقتباس کی پروف ریڈنگ کیجئے۔ [غلام نغزل لہر (۶)

اتنے بڑے ڈیل ڈول کا انسان ذرا سے بنگے پر کا بو نہیں پاسکتا ترخ ترخ کے مصالے بھی بناتا ہے کہ ان کی بو سے ٹھہر بھاگ

جائیں۔ لیکن ٹھہرا اپنی یورش سے باز نہیں آتے ہیں اور نارے لگاتے ہوئے آتے ہیں بیچارا آدم زاد، ہیران رہ جاتا ہے۔

(د) درج ذیل انگریزی کہاوتوں کا اردو میں ترجمہ کیجئے۔ (۴)

1) Empty vessels sound loud.

2) Might is right.

3) As you sow shall you reap.

4) Tit for tat.

- ہدایات:- (۱) سرگرمی نامے میں دی ہوئی ہدایات کے مطابق خاکے صرف تین سے بنائیں۔
(۲) خوش خطی اور صفائی کا خیال رکھیں۔

سوال نمبر ۱۔ (الف) درج ذیل درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایت کے مطابق مکمل کیجئے۔ [۱۰]

(۱)

(۱) ریل میں بھاگ بھاگ داخل ہونے والے افراد پر چلنے کا شبکی خاکہ مکمل کیجئے۔

نظر میں میں جڑ پھنکے والوں کا خاکہ مکمل کیجئے۔

نومبر کا مہینہ اور شروع کی تاریخیں ۱۹۲۶ء ایک خوش گوار شام کو لکھنؤ میں کانپور سے چھوٹنے کے فریب ہے کہ وہ شخص نودہ کے سالانہ اجلاس سے بھاگ بھاگ موٹر پر اسٹیشن پہنچتے ہیں اور جھٹ ٹکٹ لے لیا، اسباب کچھ قلیوں اور کچھ والٹرن کی مدد سے پھینک پھانک ایک درجے میں جا داخل ہوتے ہیں۔ دو انگریز بمبئی سے پہلے ہی سے بیٹھے چلے آتے ہیں۔ دونوں نووارد کھدر پوش عبا پوش۔ ایک وجہہ خوش قطع، دوسرا کریمہ بدقوارہ، دونوں ڈاڑھی دار۔ ان نوواردوں کو دیکھ کر انگریز کچھ ہنسے کچھ مسکرائے۔ عجیب نہیں کہ یہ سمجھے ہوں کہ بلا ٹکٹ گھس آئے ہیں۔ خوش قطع نووارد اسی برتھ پر بیٹھ گیا جس پر صاحب بہادر بیٹھے ہوئے تھے۔ دوسرے نے مقابل کی نشست اختیار کی۔ گاڑی بستی۔ گنگا کا پل بات کرتے کرتے میں آ گیا۔ صاحب بہادر نے دونوں کی طرف دیکھ کر چھیڑکی۔ مسکراہٹ سے ہنسے اور منہ بنا کر بولے دس از در گنگا طنز اور زور لفظ در پر تھا۔ پامی کے کھدر پوش نے معاچانے کی پیالی منہ سے بنا انگریزی زبان اور انگریز کے لہجے میں کہا یہ مائی اور موسیٰ اور خالد کیا معنی؟ اچھا آپ یہ رشتہ لیتے ہیں۔ میں تو جانتا تھا کہ دریا بس دریا ہے۔ صاحب یہ تڑاق سے جواب پا کر سنائے میں آگئے۔ یہ برجستہ جواب دینے والا تھا محمد علی اور اس کا ساتھی یا تلخ مہمل، آپ کا یہ خادم۔ صاحب کو یہ گمان نہ تھا۔ یہ چہرے پر ڈاڑھی اور سر پر پٹھے رکھے ڈھیلے ڈھالے کپڑے پہنے ہوئے ہندوستانی کچھ بھی انگریزی جانتا ہوگا، چہ جائیکہ انگریزی میں جواب دے سکے اور دیا بھی شستہ اور برجستہ! چپ سا دھ کر رہ گئے۔ اس کے بعد ادھر سے منہ پھیر گفنگوا اپنے پرانے رتی سفر سے شروع کی ولایت سے کرکٹ کی مشہور و معروف ٹیم ایم سی سی ٹی ٹی ہندوستان آئی تھی۔ موضوع گفتگو میں ٹیم تھی اور اس کے کھیل اور مختلف بیچ، محمد علی تھوڑی دیر تو چپ بنتے رہے اس کے بعد نہ رہا گیا۔

[۱۰]

(۲) درج ذیل جملوں کے لیے صحیح متبادل جواب تلاش کر کے لکھئے۔

(۱) ایک خوش گوار شام کو -----

(الف) ٹکٹا میل

(ب) لکھنؤ میل

(ج) پنجاب میل

(د) بمبئی میل

(۲) گاڑی چلی

(الف) جمنا کاپل

(ب) سرسوتی کاپل

(ج) گومتی کاپل

(د) گنگا کاپل

(۳) ولایت سے مشہور و معروف

(الف) کرکٹ ٹیم

(ب) ہاکی ٹیم

(ج) فٹ بال ٹیم

(د) باسکٹ ٹیم

(۴) دو انگریز پہلے ہی سے

(الف) مدراس سے

(ب) گجرات سے

(ج) ممبئی سے

(د) دہلی سے

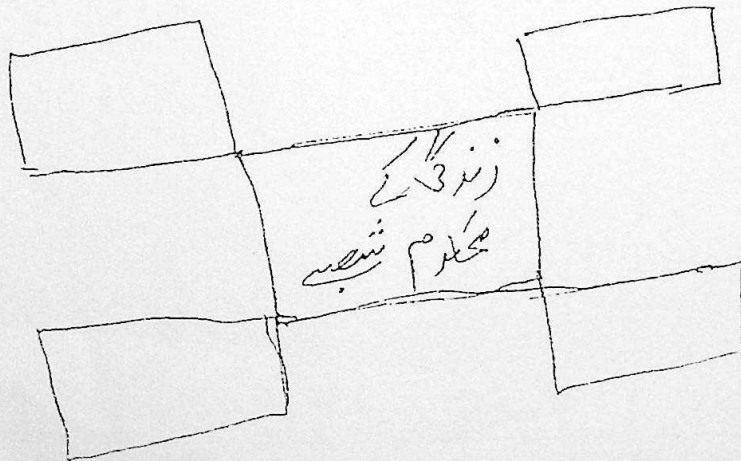
(۳) کسی سیرگاہ پر اپنی ذاتی رائے یا تجربہ لکھئے۔

[۷]

ب) درج ذیل غیر درسی اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی بیوی [۸]
سرگرمیاں ہدایت کے مطابق مکمل کیجئے۔

[۲]

(۱۱) شبلی خاتم مکمل کیجئے۔

ہمارے مہدی کی معاشرت کا سب سے بڑا المیہ یہ ہے کہ ہماری زندگی کے

تقریباً ہر شعبے پر سیاست کا غلبہ ہے۔ سائنس، صنعت، تجارت، فن، ادب، فلسفہ، مذہب، اخلاق، تعلیم سبھی کو سیاست نے اپنا محکوم بنا رکھا ہے۔ یہاں تک کہ اکثر اہل فن بھی سیاسی پارٹیوں کے مسلک اور طریق کار کو اپنا کر اپنے ذہن و احساس کا اظہار کرنے کی بجائے ارباب بست و کشاد کی خوشنودی، اعزاز و انعام، سماجی احترام اور عزت حاصل کرنے کے لیے اپنے فن کو آگے کار بنائے ہوئے ہیں۔ غیر مشروط ذہن سے رونما ہونے والی تخلیقات کو دبا کر تقالوں، تشبہ، بازوں، بازگروں اور عیاروں کی جھل سازیلوں نے شور مچا رکھا ہے۔ کہیں سیاست میں ادب کی اور کہیں ادب میں سیاست کی بیساکھیاں لگائے ہوئے نااہل "نورتن" بٹے پھر رہے ہیں۔ سیاست کو میں نہ مقیر سمجھتا ہوں نہ حرام لیکن معاشرے میں اسے شریک غالب کا درجہ دینا مجھے گوارا نہیں۔ سیاست سماج کی منتظم ہے۔ جان مال اور عزت و آبرو کی حفاظت اور اجتماعی فلاح و بہبود کے منصوبوں تک اسے برداشت کیا جاسکتا ہے۔ ربط ملت کے لئے فرد کا فنا ہونا ناگزیر نہیں ہے۔ سماج اس لیے نہیں ہے کہ افراد کو نکلے والا وحشی درندہ بن جائے، ان کے چشم، گوش، دل و دماغ، زبان و دین کو اپنا غلام بنائے اور انھیں کتے چیلوں کی طرح پچھائے۔

میں سوچتا ہوں کہ نفس ادیب و شاعر اور دیگر فنون لطیفہ کے خلاق ہی آج

انسان کے نہاں خاصہ ذات میں اٹھنے والے خوفناکوں اور ہنگاموں کو اپنے فن کے آئینے میں دکھاسکتے ہیں۔ ایک غیر مشروط اور آزاد شعور و احساس کی روشنی باہر اور اندر کے مناظر پر ڈال سکتے ہیں۔ تاریخ و جغرافیہ، مذہب و سیاست، رنگ و نسل میں بنی ہوئی دنیا کو پھر سے اکائی بنا سکتے ہیں۔ بے شک سماج اور ان کی جگہ سیاست نے میرے شعور کی پرورش اور تعلیم و تربیت اور میری شخصیت و کردار کی نشوونما میں بہت اہم حصہ لیا ہے۔ سماج سے میرے جسم اور میرے ذہن کو غذا ملی ہے۔ پھر بھی میرا ذہن اور میری ذات غیر مشروط ہیں۔

[۷]

۱۰۱۔ درج ذیل کے لیے کثیر متبادل سے جواب کا صحیح متبادل تلاش کر کے لکھئے۔

(i) ان کی جعل سازیوں نے شور مچا رکھا ہے.....

(الف) شعبہ ہاڑوں

(ب) ہاڑی گروں

(ج) نقالوں

(د) سارے متبادلات صحیح ہیں

(ii) مصنف کے مطابق سیاست.....

(الف) نہ حقیر نہ حرام

(ب) جائز اور ناجائز

(ج) حقیر نہ خراب

(د) حقیر نہ احترام

(iii) سماج اس لئے نہیں ہے کہ افراد کو نکلنے والا.....

(الف) وحشی جانور بن جائے

(ب) وحشی انسان بن جائے

(ج) وحشی درندہ بن جائے

(د) وحشی غلام بن جائے

(iv) مصنف کا ذہن اور ذات سماج اور سیاست سے.....

(الف) مشروط ہے

(ب) غیر مشروط ہے

(ج) نہ مشروط ہے نہ غیر مشروط

(د) مشروط بھی ہے اور غیر مشروط بھی

(۳) "تربیت شخصیت پر اثر انداز ہوتی ہے۔" اپنی رائے تحریر کیجئے۔

[۷]

سوال نمبر ۲۔ (الف) درج ذیل درسی نظم کا مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیوں کو ہدایات کے مطابق مکمل کیجیے۔ [۱۰]
[۲]

(۱) متعلقہ الفاظ لکھیے۔

(۱) ہم کس کے مٹانے سے نہیں شیش گئے -----

(۲) انسان کے چاروں طرف کیا ہے -----

(۳) ہم کس کے مارنے سے بھی نہیں مریں گے -----

(۴) کس کے تیز بہت کڑے ہیں -----

قرنوں کے مٹانے سے مٹے ہیں، نہ شیش گئے

آفات زمانہ سے جھکے ہیں، نہ جھکیں گے

اجھرے تو دبانے سے دبے ہیں، نہ دبیں گے

ہم موت کے مارے بھی مرے ہیں، نہ مریں گے

ہم زندہ تھے، ہم زندہ ہیں، ہم زندہ رہیں گے

گو بخرو بر د چرخ مٹانے پہ تلے ہیں

اجھرے ہوئے کہسار کے تیز بھی کڑے ہیں

بے درد عناصر بھی بہت پھرے ہوئے ہیں

بن بن کے مٹے جائیں گے مٹ مٹ کے شیش گئے

ہم زندہ تھے، ہم زندہ ہیں، ہم زندہ رہیں گے

انسان ہے اور چار طرف وادی پر خار

پر ہول مناظر کا وہ ماحول شرر بار

وہ بولتے سناٹے، وہ زندان شب تار

کمزور ہیں پر جبر سے فطرت کی لڑیں گے

ہم زندہ تھے، ہم زندہ ہیں، ہم زندہ رہیں گے

(۲) ذیل کے سنی لکھیے۔

(۱) مگنوزا ----- (۲) صنائے نظر

(۳) شاعر اس نظم میں کیا کہنا چاہ رہا ہے اس پر اپنی رائے پیش کیجیے۔

سوال نمبر (۲) الف) درج ذیل درسی غزل کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجئے۔ (۵)

(۱) دئے ہوئے مصرعے کی مناسبت سے خالی چوکون میں مناسب محاورہ لکھئے۔ (۲)

- (۱) ہم سے تو منہ خدا کو دکھایا نہ جائے گا
 (۲) وہ کھنچے ہیں، تیغ بھی ان کی کھنچی ہوئی
 (۳) دل دیں کسی کے دستِ حنائی میں کس طرح
 ہم سے گلے کا بار بنایا نہ جائے گا

شرم گنہ سے حشر میں جایا نہ جائے گا
 ہم سے تو منہ خدا کو دکھایا نہ جائے گا
 ہم سے بھی اس کا دام گھٹایا نہ جائے گا
 ان سے جو مولِ دل کا بڑھایا نہ جائے گا
 بن بن کے کے بجلی آگ لگانے وہ آئیں گے
 آنکھوں میں نور بن کے سایا نہ جائے گا
 وہ بھی کھنچے ہیں تیغ بھی ان کی کھنچی ہوئی
 دونوں کا ناز ہم سے اٹھایا نہ جائے گا
 دل دیں کسی کے دستِ حنائی میں کس طرح
 ہم سے تو آگ میں یہ جلا یا نہ جائے گا
 کیوں چھیڑتے ہو ساتھ میرے شیخِ بزم کو
 روتے ہوؤں کو تم سے ہنسا یا نہ جائے گا
 کہتے ہیں وہ ریاض کا دل لے کے کیا کریں
 ہم سے گلے کا بار بنایا نہ جائے گا

(۲) درج ذیل سرگرمیہ ایک جملے میں مکمل کیجئے۔

(۱) شاعر حشر میں کھس کو ہنہ کھانے کے قابل نہیں۔ وجہ بیان کیجئے۔

(۲) لفظ کے معنی لکھئے۔ (۱)

(۳) درج ذیل شعر کی اتھسانی وضاحت کیجئے۔ (۳)

شرم گنہ سے حشر میں جایا نہ جائے گا
 ہم سے تو منہ خدا کو دکھایا نہ جائے گا

حصہ ۳ : اضافی مطالعہ۔ کل نمبرات [۸]

۳۔ درج ذیل اضافی مطالعہ کے اقتباس کا بغور مطالعہ کر کے دی ہوئی سرگرمیاں ہدایات کے مطابق مکمل کیجیے۔ [۲]

(۱) نام لکھ کر خاکہ مکمل کیجیے۔

نمرود کا خاتمہ کرنے والا []

پچھڑ کی زندگی کو پسند کرنے والا []

غفلت میں پڑا سونے والا []

خدائی کا دعویٰ کرنے والا []

میرے کارناموں کی شاید تم کو خبر نہیں کہ میں نے اس پردہ دنیا پر کیا کیا جو ہر دکھائے ہیں۔ اپنے بھائی نمرود کا قصہ بھول گئے جو خدائی کا دعویٰ کرتا تھا اپنے سامنے کسی کی حقیقت نہ سمجھتا تھا۔ کس نے اس کا غرور توڑا؟ کون اس پر غالب آیا؟ کس کے سبب اس کی خدائی خاک میں ملی؟ اگر آپ نہ جانتے ہو تو اپنے ہی کسی بھائی سے دریافت کیجیے۔ یا مجھ سے سینے کہ میرے ہی ایک بھائی پچھڑ نے اس سرکش کا خاتمہ کیا تھا۔ اور تم تو ناحق بگڑتے ہو اور خواہ مخواہ اپنا دشمن تصور کیے لیتے ہو۔ میں تمہارا مخالف نہیں ہوں۔ اگر تم کو یقین نہ آئے تو اپنے کسی شب بیداری صوفی بھائی سے دریافت کرو۔ وہ میری شان میں کیا کہے گا۔ کل ایک شاد صاحب عالم ذوق میں اپنے ایک ملنے والے سے فرما رہے تھے۔ کہ میں پچھڑ کی زندگی کو دل سے پسند کرتا ہوں دن بھر۔ ہر چارہ خلوت خانے میں رہتا ہے۔ رات کو جو خدا کی یاد کا وقت ہے۔ باہر نکلتا ہے اور پچھڑ تمام شب تسبیح و تہجد میں کے ترانے گایا کرتا ہے۔ آدی غفلت میں پڑے سوتے ہیں تو اس کو ان پر غصہ آتا ہے۔ چاہتا کہ یہ بھی بیدار ہو کر اپنے مالک کے دیے ہوئے۔ اس سہانے خاموش وقت کی قدر کریں اور حمد و شکر کے گیت گائیں۔ اس لیے پہلے ان کے کان میں جا کر کہتا ہے۔ اٹھو میاں اٹھو جاگو۔ جاگنے کا وقت ہے۔ سونے کا اور ہمیشہ سونے کا وقت ابھی نہیں آیا۔ جب آئے گا تو بے فکر ہو کر سونا۔ اب تو ہوشیار رہنے اور کچھ کام کرنے کا موقع ہے۔ مگر انسان اس سریلی نصیحت کی پرواہ نہیں کرتا اور سوتا رہتا ہے۔ تو مجبور ہو کر غیظ و غضب میں اس کے چہرے اور ہاتھ پاؤں پر ڈنک مارتا ہے۔ پرواہ رے انسان! آنکھیں بند کیے ہوئے ہاتھ پاؤں مارتا ہے اور بے ہوشی میں بدن کو کھجا کر پچھڑ سو جاتا ہے اور جب ذرا کو بیدار ہوتا ہے تو بے چارے پچھڑ کو صلا تم سناتا ہے کہ رات بھر سونے نہیں دیا۔ کوئی اس درد غ کو سے پوچھے کہ جناب عالی! کون سے سیکنڈ جاگے تھے جو ساری رات جاگتے رہنے کا شکار ہو رہا ہے۔

(۲) درج ذیل الفاظ کے متضاد الفاظ (ضد) لکھیے۔

(۱) سہوش (۲) غصہ

(۳) پچھڑ کے بارے میں انسان کے خیالات کو اپنے حلقوں میں تحریر کیجیے۔

حصہ : ۳ قواعد (۱۲)

سوال نمبر ۳۔ درج ذیل سرگرمیاں مکمل کیجیے۔

(الف) درج ذیل محاوروں کو جملوں میں استعمال کیجیے۔ (کوئی دو) (۲)

(۱) بے قابو ہونا (۲) پیٹ پالنا (۳) دو ہٹ مارنا

(ب) درج ذیل جملوں میں مفرد ، مرکب اور مخلوط کی شناخت کیجیے۔ (کوئی دو) (۲)

(۱) یہ بچپن کی بات ہے۔

(۲) جاوید کے ماموں نے کہا مجھے ایک کام کی وجہ سے دیر ہو گئی تھی۔

(۳) اس نے بازوؤں کو جلدی جلدی حرکت دی اور کچھ اور نیچے اتر آیا۔

(ج) درج ذیل شعر میں استعمال کی گئی تینیس کا نام لکھئے۔ (۳)

نہیں عشق سے زرد زردار میں ہوں اگر وہ ہے یوسف تو خریدار میں ہوں

(د) درج ذیل شعر کی تفسیح کیجئے اور بحر کا نام لکھئے۔ (فعلون) (۳)

غزل اس نے چھیڑی مجھے ساز دینا ذرا عمر رفت کو آواز دینا

حصہ : ۴ تحریری مہارت (۲۸)

سوال نمبر ۴۔ (الف) نظامت کیا ہے؟ (۵)

(ب) آج کے دور میں نظامت کی اہمیت پر روشنی ڈالیے۔ (۵)

(ج) فرض کیجئے کہ آپ کو ایک کارخانے کے مالک یا مزدور سے انٹرویو لینا ہے۔ اس کے لیے کم از کم ۸ سوالات آپ کو پوچھنے ہیں۔ (۸)

(د) درج ذیل اقتباس کی پروف ریڈنگ کیجئے۔ [غلا لفظوں کو کم (۶)

اتنے بڑے ڈیل ڈول کا انسان ذرا سے بنگلے پر کاہنوں پاستا طرح طرح کے مصالحے بھی بناتا ہے کہ ان کی بو سے مچھر بھاگ

جائیں۔ لیکن مچھر اپنی یورش سے باز نہیں آتے ہیں اور نارے لگاتے ہوئے آتے ہیں بیچارا آدم زاد ہیران رہ جاتا ہے۔

(د) درج ذیل انگریزی کہاوتوں کا اردو میں ترجمہ کیجئے۔ (۴)

- 1) Might is right.
- 2) Tit for tat.
- 3) Empty vessels sound loud.
- 4) As you sow shall you reap.